

A CSENDŐRSÉG A KÉT VILÁGHÁBORÚ KÖZÖTT

1. A KIBONTAKOZÁS

Az Arad megyei Csendőrség

A proletárdiktatúra 133 napos uralma az elégedetlenség megnyilvánulásának egész sorozatát váltotta ki a lakosságból. Hiába száguldoztak a Lenin-fiúk az országban és hiába működtek a rögtönítélő forradalmi törvényszékek, az ellenállás csak folytatódott. Ennek következményeképpen a politikusok Aradon és Bécsben szervezkedni kezdtek a vörös uralom megdöntésére. Bécsben Bethlen István és Teleki Pál állt a mozgalom élére, míg Aradon 1919 május 5-én Károlyi Gyula alakított ellenkormányt. Ezzel egyidőben kezdődött meg a katonai erők összefogása is, amelyben a Csendőrség egy része fontos szerepet játszott. Ezt Eckhardt Tibor dr. — a volt szegedi ellenkormány egyetlen szabadföldön élő tagja — a következőképpen írja le:

Az első lépés, a fegyveres erő megszervezése, még Aradon történt, mikor 1919 áprilisában Károlyi Gyula gróf ellenforradalmi mozgalmának a támogatására felállítottuk az "Arad-megyei Csendőrség"-et. Ennek az engedélyezését de Gondrecourt francia tábornoktól én szereztem meg. Ugyanakkor futárt küldtem be a román megszállás alatt lévő Kenderesre Horthy Miklóshoz (feleségem nagybátyja és esküvőnkön násznagyom volt), hogy jöjjön sürgősen Aradra és vállalja a magyar fegyveres erő megszervezését a kommunisták ellen.

A románok előnyomulása miatt el kellett vonulnunk Aradról Szegedre és Horthy odaérkezésekor én vittem el és mutattam be a szegedi minisztériumnak, melyben én külügyi államtitkár és

sajtófőnök voltam.

Ebből a magból fejlődött ki rövidesen a bolsevizmust hazánkban megdöntő Nemzeti Hadsereg.¹

Horthy és az ellenkormány

Horthy Miklós 1919 május 30-án tárgyalta először a Károlyi Gyula kormányába való belépésről és a hadügyminiszteri tárca elfogadásáról.² De csak akkor hagyta el Kenderest — ahol családjával visszavonultan élt, — amikor arról értesült, hogy a Károlyi-kormány átköltözött Szegedre, ott az első minisztertanácsot is megtartotta, melyen a bécsi magyar csoport egyik vezetője, Teleki Pál is részt vett. Horthy 1919 június 6-án érkezett Szegedre, átvette a hadügyi tárcát. Ugyanakkor felhívást bocsátott ki, amelyben felkérte a nemzeti gondokozású egyéneket a Magyar Nemzeti Hadseregbe való jelentkezésre.³ Néhány héttel ugyanis a felhívás előtt 72 csendőr- és honvédtiszt Hrabák István csendőr főhadnagy géppuskás századának támogatásával rajtaütött a szegedi laktanyákon és lefegyverezte a kommunista érzelmű katonákat. Felcsendült a magyar himnusz és a városháza ormára felkerült a magyar címeres háromszínű zászló. A Gömbös Gyula és dr. Bokor Pál által szövegezett eskümintára a csapatok azonnal letették az esküt. Ugyanakkor a szegedi csendőrlaktanyában Goreczky Gyula csendőr alezredes eskette fel a csendőröket. A szegedi rendőrség élére is csendőrtiszt, Tirts Béla csendőr őrnagy került.⁴

Károlyi Gyula miniszterelnökön és Horthy Miklós hadügyminiszteren kívül a szegedi ellenkormány tagja volt még: Teleki Pál külügy-, Varjassy Lajos kereskedelmi, Kintzig János földművelésügyi, Solymossy Lajos pénzügy-, dr. Kelemen Béla vallás- és közoktatásügyi és Hemmen János közéleti miniszter. A belügyminiszteri tárcát Károlyi miniszterelnök fenntartotta magának, az igazságügyminiszteri és a népjóléti tárca pedig egyelőre betöltetlen maradt. Államtitkárok lettek: dr. Eckhardt Tibor, Gömbös Gyula, Kőrössy György, Gemeinhardt Márton, Bársony Elemér, Bornemissza Gyula és Pálffy Dániel.⁵

Bár a szerb, osztrák és angol kormány támogatta a szegedi ellenkormányt, a franciák ragaszkodtak egy "minden irányzat

képviselőiből álló „demokratikus” kormányhoz. Ezért Károlyi Gyula lemondott és Pattantyús Ábrahám volt képviselő vezetésével a kormányt átszervezték. Ebben Horthy csupán a hadsereg fővezerségét tartotta meg, a hadügyminiszteri tárcáról azonban lemondott.

A budapesti helyzet

A proletárdiktatúra bukása után Peidl Gyula vezetésével szociáldemokrata kormány alakult, melyet már augusztus 6-án Friedrich István elnökletével új kormány követett. A Friedrich-kormány a köztársaságot megszüntette, József királyi herceget ismerte el ideiglenes államfőnek, Horthyt pedig megerősítette a Nemzeti Hadsereg fővezéri tisztségében.

Hosszas diplomáciai tárgyalások után a románok 1919 november közepén végre elhagyták Budapestet és a Tiszától nyugatra eső magyar területeket, Horthy pedig november 16-án a Nemzeti Hadsereg élén bevonult Budapestre.⁶

Kormányzóválasztás

George Clerk — az antant bizottság főmegbízottja — 1919 november 22-én rendelkezést adott át a magyar kormánynak, melyben demokratikusabb miniszterelnököt és országgyűlési képviselőválasztást követelt. Erre Huszár Károly képviselőt, volt elemi iskolai tanítót jelölték ki Friedrich helyére, kinek kormányát aztán George Clerk javaslatára a szövetségesek elismerték. Így került sor a nemzetgyűlési választásokra. A nemzetgyűlés tagjai 1920 február 16-án ültek össze először és március 1-én Horthy Miklós fővezért nagy többséggel kormányzóvá választották.

A kormányzói jogkört az 1920. évi I. törvénycikk szabályozta. E szerint Horthy kormányzó lett a legfelsőbb hadúr, aki a honvédség és a Csendőrség felett parancsnokolt, de a hadüzenet és békekötés joga a törvényhozás kezében maradt. Nemzetközi viszonylatban a kormányzó képviselte az országot, követeket küldött a külföldi hatalmakhoz és azok követeit fogadta. A végrehajtó hatalmat és a törvénykezdeményezést csak a többségi pártból kinevezett kormány útján gyakorolhatta. Jogai közé tartozott még a törvényhozó testület egybehívása, 30 napra való

elnapolása és feloszlata. Az országgyűlés által elfogadott törvényjavaslatot csak kétszer küldhette vissza újabb megfontolásra, utána azt köteles volt elfogadni és mint törvényt kihirdetni.⁷

A hadsereg létszámának korlátozása

A trianoni békeszerződést 1920 június 4-én írták alá. Ez Magyarország területének több mint 66, lakosságának pedig csaknem 58 százalékától fosztotta meg. Hiába tárta fel Apponyi Albert a szövetségesek előtt a magyar álláspont igazságait, hiába javasolt elfogadhatóbb megoldásokat, minden magyar javaslatot kivétel nélkül elutasítottak.

Katonai téren Magyarország csupán harmincötezer főnyi zsoldos hadsereget tarthatott. Ennek fegyverzetét is korlátozták, amit egy bizottság ellenőrzött. A szigorú rendelkezések megkerülésére az akkori magyar kormány más eszközök mellett felhasználta a Csendőrséget is. Több katonai egységet és különítményt rejtett a testület neve alá anélkül, hogy ezeknek valami köze lett volna a Csendőrséghez. Így született meg abban az időben a „M. kir. Műegyetemi Csendőrzászlóalj.” A Prónay-, Héjjas- és Ostenburg-féle különítmény hivatalos neve „Csendőrtartalék Zászlóalj” lett. E zászlóaljak, illetve különítmények jogállása annyira tisztázatlan volt, hogy az angol munkáspárt és szakszervezet kiküldöttjei, akik 1920 májusában a külföldön híresztelt „fehér terror” ellen felhozott panaszok megvizsgálására mentek Magyarországra, képtelenek voltak ezek rendelkezését és hovatartozását megállapítani.

A fedőnevek, különösen a különítmények jogtalan cselekedetei következtében károsan befolyásolták a Csendőrség tekintélyét. Ezért az 1927-es Csendőrségi Utasítás kimondta, hogy „a Csendőrség megerősítésére esetleg vezényelt egyének a csendőr elnevezést nem használhatják és csendőregyenruhát nem viselhetnek.”

A csendőrkerületek átszervezése

A trianoni béke következtében az elszakított területeken lévő brassói, kolozsvári, kassai és pozsonyi csendőrkerületek megszűntek. Az ezekből visszavonult csendőrök az anyaország

újjászervezett kerületeiben folytatták a közbiztonsági szolgálatot. Az előző nyolc kerületből hét lett. Ezek székhelye és számozása a következő volt: 1. Budapest, 2. Székesfehérvár, 3. Szombathely, 4. Pécs, 5. Szeged, 6. Debrecen és 7. Miskolc.

“Fehér terror”

A proletárdiktatúra bukásával azok nagy része, akik abban túlkapasok és törvénytelen cselekedeteket követtek el, a rendszer vezetőivel együtt igyekeztek elmenekülni az országból. Legtöbbjük Bécsbe emigrált, ahol az osztrák kormány menedékjogot biztosított számukra, de egy részüket internálta. Karlstein várában őrizték Kun Bélát, Pogány-Schwartz Józsefet, Hamburger Jenőt, dr. Landler Jenőt, Szántó-Schreiber Bélát, Lukács Györgyöt, Vágó-Weisz Bélát, Göndör Ferencet és Klein Sándort. Ugyanakkor Bécsben bujkált Bóhm Vilmos, Lindner Béla, Brüll Gyula, Pór Ernő, Madarasi Emil, Varga Sándor, Hatvani Lajos és még sok más.⁸ Később a Magyarországon elítélt kommunistákat a kormány 1922 és 1925 között a Szovjetunióban az I. világháborúból visszatartott hadifoglyokkal cserélte ki. Így került több mint ötszáz magyar kommunista Moszkvába, akik közül a legismertebbeket Kun Béláné névszerint is megemlíttette a könyvében.⁹ (57. melléklet)

A bécsi szociáldemokrata és kommunista csoport összeköttetéseit felhasználva, állandó propagandával akarta az új nemzeti kormányt a világ és különösen a nyugati hatalmak előtt lehetetlenné tenni. Ez újságcikkekben és előadásokban “fehér terror”-nak nevezte elvtársai internálását, a különítmények túlkapasait pedig erősen felnagyítva tárta a világ közvéleménye elé. A kiterjedt propaganda felkeltette a nyugatiak érdeklődését, minek következtében:

1. Nathaniel Horovitz amerikai ezredes 1919 októberében meglátogatta a Magyar Nemzeti Hadsereg síófoki egységét. Szerinte az elkövetett törvénytelenégeket nem lehetett a hadsereg vezetőinek rovására írni.

2. A nyugati hatalmak által összeállított bizottság 1919 december 27-én felülvizsgálta a kistarcsai internálótábort. Ez jelentését huszonöt pontban foglalta össze. Külön foglalkozott az internáltak elhelyezésével, étkezésével, ruházatával, egészség-

ügyi ellátásával, stb. A bizottság megkérdezte az internáltakat is, de komoly sérelmet azok se tudtak felhozni, csupán ügyük elintézésének lassúságát kifogásolták.

3. A m. kir. igazságügyminiszter J. Bárczy aláírásával 1920 március 6-án a nyugati hatalmakhoz írt levelében azt állította, hogy az országban a fenti időpontig 4.423 kommunistát tartóztattak le, akik közül gyilkosságért 30 egyént végeztek ki. Elismerte, hogy a kommunizmus bukása után körülbelül 2-300 személyt ölt meg a felizgatott tömeg, de a kormánynak semmi része nem volt sem ezekben, sem a Nemzeti Hadsereghez tartozó különítmények törvénytelen cselekedeteiben.

4. Mikor az angol munkáspárt és szakszervezet tiltakozott a munkások bebörtönzése ellen, a magyar kormány meghívta küldöttségüket a kérdés helyszíni tanulmányozására. A küldöttség tagjai — William Harris, F. W. Jowett, G. H. Stuart Bunnung, Josiah C. Wedgewood és J. B. Williams — 1920 május 18-án Bécsen keresztül érkeztek Magyarországra. Budapesten meglátogatták Horthy kormányzót, a miniszterelnököt, néhány politikust, az angol kormány budapesti kiküldöttjét, a Szociáldemokrata Párt, a Bányász Szakszervezet és a Zenészek Szakszervezete vezetőit. Kihallgatáson fogadtak mindenkit, aki az üggyel kapcsolatban mondani kívánt valamit. Jelentésüket június 3-i dátummal foglalták össze, amelyben megállapították, hogy: a) a “terror”, ami Magyarországon volt, nem zsidóellenességből, hanem inkább kommunistaellenességből eredt; b) a törvénytelenégeket elkövető Héjjas-, Prónay- és Bibó-különítmények nem voltak kellő ellenőrzés alatt; és c) sem a kormányzó, sem a kormány nem volt elég erős ahhoz, hogy a törvénytelenégeket megakadályozza.¹⁰

5. Horthy maga erről az időről azt írta könyvében:

Ez az év a forradalmak éve volt és a terroré. Bizonyos történetírói irányzat szívesen hangsúlyozza, hogy nemcsak vörös, hanem “fehér” terror is uralkodott. Semmi okom sincs rá, hogy szépítgessem azokat az igazságtalanságokat és kegyetlenkedéseket, amelyek valóban megtörténtek abban az időben, amikor csak acélseprő tisztíthatta meg az országot.¹¹

6. Szabó és Pamlényi szerint “a vérengzésekért nagymértékben felelősek az antanthatalmak kormányai, képviselői

is. A francia megszálló csapatok parancsnoksága kezdetben eltűrte, sőt ösztönözte Prónayék gyilkosságait, amennyiben azok kommunisták ellen irányultak.”¹²

7. Mészöly Elemér vezérőrnagy a *Magyarország honvédelme a II. világháború előtt és alatt* című könyv I. kötetében bírálólag tárgyává tette a tiszti különítmények tevékenységét.

Sajnos, egyes alakulatok működése több kárt okozott, mint hasznot, mert önálló és felelőtlen fellépéssel, erőszakoskodással, rosszindulatú külföldi propagandának adtak tápot. Bár az országban szórványosan fellángolt erőszakos fellépések természetes következményei voltak a 4 hónapos kommunizmus alatt a magyar nép ellen elkövetett kegyetlenkedéseknek, mégis ezek az önálló vállalkozások és megtorlások csak késleltették a belső rend és egyensúly helyreállítását. Ezért a fővezérség a különítmények egy részét rövid időn belül feloszlatta.

A Csendőrség a “fehér terror” tisztogatásaiban nem vett részt. A Bécsbe menekült Pogány-Schwartz József volt népbiztos megemlíti könyvében, hogy a Csendőrség feljelentette az önbíráskodó fehér tiszteket, aminek alapján megindult ellenük az eljárás.¹³ Karsai Elek — Markovics Györgynek a “fehér terror”-ról összeállított könyvéhez írt előszavában — megjegyzi, hogy “a csendőrségi ügyészség vádirata kínos pontossággal rögzítette, hol és mikor és milyen módszerekkel kínozták, verték agyon áldozataikat a kecskeméti kulákok, a Héjjas-banda tagjai”.¹⁴

Tény, hogy a különítmények alakulatait a trianoni megszorító rendelkezések miatt papíron “csendőrtartalék zászlóalj”-nak nevezték.¹⁵ Ezek tagjait mégsem lehetett csendőröknek tekinteni, mert rendeltetésük, szervezetük, kiképzésük, fegyelmük és egyenruhájuk különbözött a Csendőrségétől, éppen ezért a nép sem tartotta őket csendőröknek.

Károly király

IV. Károlyt — az utolsó magyar királyt és egyben osztrák császárt — az I. világháború delelőjén, 1916 december 30-án koronázták királlyá Budapesten. A fiatal király a háború utolsó napjaiban, 1918 október 17-én birodalma minden népének

“önrendelkezési jogot” biztosított, majd tíz nappal később különbékét kért a szövetséges hatalmaktól.

Az események következtében a magyar Wekerle-kormány megbukott s a király gróf Károlyi Mihályt nevezte ki miniszterelnökké.

Károlyi Mihály abból a célból, hogy Magyarország különválását Ausztriától tüntetően kidomborítsa, a hatalom átvétele után magyar részről külön fegyverszünet megkötését kívánta, noha Felső Olaszországban már a Monarchia összes harcoló csapataira nézve aláírták a fegyverszünetet, s ez még hozzá Magyarország területi épségét nem érintette... A (Károlyi-féle) fegyverszünet feltételei megnyitották az utat a szerbeknek Bácskába, a románoknak Erdélybe. Bevonulásukkal megkezdődött Magyarország feldarabolása.¹⁶

IV. Károly 1919 március elején a spanyol király segítségével a szövetséges hatalmakhoz fordult és azt kérte:

a. küldjenek katonaságot a bolsevizmus által veszélyeztetett volt Habsburg-országokba;

b. adjanak elegendő mennyiségű élelmet a városi lakoságnak, hogy ott az éhínség elkerülhető legyen; és

c. segítsék elő, hogy a volt Monarchia nemzeteiből új államszövetség jöhessen létre Habsburg vezetés alatt.¹⁷

Franciaország és különösen annak miniszterelnöke, Briant Arisztid, támogatta a király elgondolását. Az amerikai Coolidge Bizottság is rokonszenvezett vele. Az angolok azonban nem foglaltak állást, így hivatalosan a helyzet — amely a Habsburgokat kitiltotta a volt Monarchia államaiból — változatlan maradt.

A király, hogy a szövetséges hatalmakat tényleges helyzet elé állítsa, külföldi kormánykörök szóbeli biztatására 1921 március 21-én titokban és váratlanul Budapestre érkezett. Itt Horthy kormányzót rá akarta venni a hatalom átadására. Horthy a kérés teljesítését a francia miniszterelnöknek a szövetségesek nevében adott védelmi garanciájához kötötte. Mivel az ígéret nem volt elég megnyugtató, Horthy a királyt az ország elhagyására kérte, amit az meg is tett.¹⁸

Ugyanezen év október 20-án IV. Károly ismét megjelent az

országban, ahol előbb Sopron városában az Ostenburg-féle különítmény, majd pedig a szombathelyi helyőrség felesküdt rá. Az így összeállított fegyveres erő a királlyal és királynéval vonaton elindult Budapest felé. A kormány csapatai csak Budaörsnél tartóztatták fel őket, ahol a katonai túlsúly már Horthy oldalán volt. A főparancsnoksággal megbízott Nagy Pál szerint a Budapest felé közeledő csapatok ellen hat gyalogszászad, két tüzéreg, egy lovasszászad és egy egyetemi önkéntes zászlóalj állt rendelkezésre.¹⁹ A király — hogy a vérontást elkerülje — rövid fegyverszünet után feladta a küzdelmet. A királyt feleségével együtt előbb a tihanyi bencés-kolostorban helyezték el, majd egy angol monitor Madeira szigetére szállította, ahol 1922 április 1-én meghalt.²⁰

A m. kir. Csendőrség a király-kérdés körül folytatott küzdelemben szétszórt elhelyezése miatt nem vett részt.

A társadalmi rend védelme

Az 1919-es események hatása alatt az országgyűlés az 1921. évi III. törvénycikkkel új törvényt alkotott az állami és társadalmi rend védelmére. Végrehajtását a belügyminiszteren keresztül a m. kir. Rendőrségre és Csendőrségre bízta. A törvény arra, aki az állam és a társadalom törvényes rendjének erőszakos felforgatása és megsemmisítése, vagy valamely társadalmi osztály kizárólagos uralmának erőszakos érvényesítése céljából büntettet vagy vétséget követett el, a közönséges bűncselekményekre előírt büntetéseknél súlyosabbat szabott ki. Így: 1. életfogytig tartó fegyházat, ha büntettre a törvény különben csak tíz évet meghaladó szabadságvesztést állapít meg; 2. tiztől tizenöt évig terjedhető fegyházat, ha a büntettre a törvény tíz évi vagy ennél enyhébb fegyházbüntetést szabott ki; és 3. tíz évig terjedhető fegyházat, ha a cselekmény a törvény szerint vétség volt. Mindazokat a csendőröket, akik a két háború között ennek a törvénynek végrehajtásában közreműködtek, 1945 után népbíróság elé állították és legtöbbször el is ítélték.

A Csendőrség létszámának kiegészítése

Az 1922. évi VII. törvénycikk a Csendőrség létszámát tizenkétezer főben állapította meg, amelyben legfeljebb hatszáz

tiszt lehetett. Az orvosok, irodai személyzet, a számvevők, valamint a gazdaszat-kezelésnél alkalmazott személyzet nem számított bele ebbe a létszámba. Ezek sem egyenruhát, sem pedig fegyvert nem viselhettek.

A törvény szerint a Csendőrség személyzetének kiegészítése továbbra is önkéntes jelentkezés alapján történt. A tisztek húsz, a legénységi állományú egyének pedig hat évi szolgálatra kötelezték magukat. Ebbe beleszámították a Csendőrségnél és a rendőrségnél már előzőleg eltöltött teljes szolgálati időt is. A katonaságnál eltöltött szolgálatnak legfeljebb három évét lehetett a legénységi állományúaknál beszámítani. Azok az altisztek, akik köteles szolgálati éveik leteltével tovább kívántak szolgálni, szolgálatukat megfelelő minőség esetén egy-egy évre terjedő kötelezettséggel folytathatták.

Lőfegyverül minden csendőr puskát vagy karabélyt kapott. Akik csak karddal voltak felszerelve, ismétlőpisztolyt viseltek. Annak ellenére, hogy az említett törvény a Csendőrséget minden tekintetben és kizárólag a m. kir. belügyminiszternek rendelte alá, a testület katonai szervezetét és fegyelmét változatlanul megtartotta.

2. A FEJLŐDÉS ÉS SZAKSZERŰSÍTÉS

A Csendőrség nyugati színvonalra emelése tulajdonképpen csak a huszas évek vége felé indult meg, amikor a megcsonkított ország a súlyos forradalmi és trianoni veszteségek után egy kicsit összeszedte magát. A fejlődést azonban lelassította a harmincas évek gazdasági válsága, amely pénzügyileg nagyon megkötötte az amúgy is szűkös anyagiakkal rendelkező kormány kezét.

Sportolás

A Csendőrség fejlődése a sportolással és sportversenyek bevezetésével kezdődött, mert ehhez nem volt szükség komolyabb állami befektetésre. A legszükségesebb sporteszközöket sokszor a csendőrök maguk vették meg a közétkezésen megtakarított pénzükből, sportpályául pedig a lakosság által is használt játszóteret, labdarugópályát vagy községi legelőt használták.

Különösen Száhlender Béla altábornagy felügyelősége idején fejlődött sokat a sportolás, mert ő rendeleteivel és versenyek rendezésével nemcsak elősegítette, de meg is kedveltette azt a csendőrökkel. Ismert mondása volt, hogy csak jó sportoló lehet jó közelharcos, amit minden csendőrtől elvár. A sportban a tiszteken kívül a fiatalabb és az idősebb törzsőrmesterek és főtörzsőrmesterek is részt vettek, ezért az atlétikai versenyeken külön díjazták a harmincöt éven felülieket és a fiatalabbakat.

A Csendőrség minden év tavaszán megrendezett egy tiszti vívóversenyt. A nyár folyamán került sor az úszóversenyekre, amelyeket legtöbbször vízből való mentéssel kötöttek egybe. Az ősz elején volt a kétnapos csendőrségi atlétikai verseny, amelynek minden ágára a kerületek öt főből álló tiszti és ugyanilyen nagyságú legénységi csapatot állítottak ki. A fiatal tiszteknek legalább egy sportágban kellett a versenyeken szerepelniük. A győztes sportolók mindig értékes tiszteletdíjat és oklevelet kaptak elismerésül. A csendőr atléták között különösen kimagasló eredményt ért el és sok díjat nyert Nyilasi főtörzsőrmester, valamint 4 csendőr: Osztopányi, Wisky, Bakos és Jakus. Kitűnő csendőr eredmény volt a négyszer-négyszáz-méteres staféta, amit hadseregversenyen országos rekord beállításával nyertek meg. A tisztek közül meg kell említeni az atléta- és síkiképző Plávészky Ferencet, a vívó Kontra Kálmánt és a Marssó-fivérekét.

Október 6-án volt a "kegyeleti stafétafutás", amely Budáról, a Vérmezőről indult és az Üllői úton a Ludovika Akadémia előtt a hősök emlékművénél végződött. Ezen az ország minden jelentősebb sportegyesülete húsz-húsz fővel vett részt. A csendőrök itt is megállták helyüket, mert a harminc-harmincöt csapat versenyében többször értek el harmadik vagy negyedik helyet. A hadsereg pisztoly- és lőfegyver-versenyében is az élen álltak.

Ezenkívül voltak még lovasversenyek, a Mátrában sítanfolyamok, majd utána sí-járőerverseny, ahol a csendőr csapat volt az első. A Bükk-hegységben volt a céllövészettel egybekötött járőerverseny és Ausztriában a négyhetes magas-hegyi síkiképzés. Működött néhány csendőr labdarúgó-csapat is.²¹

Nyomozóalakulatok

A Csendőrség működésének első két korszakában minden bűncselekményt az őrs egyenruhás járőre nyomozott. A testület akkor még nem rendelkezett különleges célokra kiképzett csendőrökkel. A nagyobb szabású, ritkán előforduló, vagy nagyobb területre kiterjedő bűncselekmények felderítése a kis létszám, sokirányú elfoglaltság, a polgári ruha, valamint a felszerelési eszközök hiánya miatt nehézségbe ütközött. Az első világháború, az azt követő forradalom és gazdasági válság következtében a bűnözés nemcsak mennyiségileg gyarapodott, hanem a bűnözők már a technika modern vívmányait is felhasználták. Ezért a Csendőrségnek is szakszerűsítetnie kellett kiképzését, modern segédeszközöket kellett beszereznie, hogy nyomozása eredményes legyen.

Így került sor a belügyminiszter 71.464/1930 számú rendelete alapján 1930 március 1-én a Budapesten székelő nyomozó osztály és alosztály, valamint Szombathelyen, Szegeden és Debrecenben egy-egy nyomozó alosztály felállítására. A nyomozó osztály a Csendőrség országos szervezete volt, amely közbiztonsági szempontból közvetlenül a belügyminiszterhez, személyi és fegyelmi tekintetben pedig a Csendőrség felügyelőjéhez tartozott. Feladata a kerületi nyomozó alosztályok szakszerű ellenőrzése, valamint az országos jelentőségű bűncselekmények nyomozásának központi irányítása volt.

Később a többi kerület is kapott egy-egy nyomozó alosztályt; a pécsi 1931-ben, a székesfehérvári és miskolci pedig 1932-ben. Az alosztályok parancsnoka százados volt két vagy három beosztott tiszttel. A legénységet az őrsökön szolgálatot teljesítőkből válogatták ki, akiknek nyomozó-tanfolyamot kellett végezniük. Ezek — ellentétben a többi csendőrrel — szolgálatban az alosztályparancsnok rendelkezése szerint egyenruhát vagy polgári ruhát viseltek és helyszínelő vagy nyomozó szolgálatot teljesítettek.

A nyomozó alosztályokat ellátták bűnügyi technikai felszereléssel, amelynek segítségével kisebb laboratóriumi vizsgálatot is el tudtak végezni. Nagyobb és bonyolultabb vizsgálatokra a budapesti Központi Nyomozó Parancsnokság bűnügyi laboratóriumát kérték fel. Gyors helyszíni kiszállásokhoz kü-

lönlegesen berendezett "helyszínelő gépkocsi"-t használtak, amely a személyzetén kívül a szükséges technikai felszerelést is a bűncselekmény elkövetésének helyére szállította.²²

Az őrsök kötelesek voltak a területükön előforduló következő bűncselekményeket — a hatóságokhoz teendő jelentésektől függetlenül — az illetékes kerületi nyomozó alosztálynak is azonnal bejelenteni:

*1. amelyek a helyi jelentőséget meghaladták; 2. amelyek közfeltűnést keltettek; 3. amelyeknek nyomozása szövetséges voltuknál fogva bonyolultnak ígérkezett; 4. amelyekre nézve az a gyanú állt fenn, hogy másutt elkövetett sorozatos bűncselekményekkel álltak összefüggésben; 5. amelyeknél a nyomozás megindításához, vagy a gyanúsított személyének megállapításához minden támpont hiányzott.*²³

A nyomozó alosztályok a kerület területén lévő bírósági és közigazgatási hatóságoknak is rendelkezésére álltak. Ha valahol nagyobb szabású bűncselekmény fordult elő, az illetékes polgári hatóság kérésére a nyomozó alosztály rendelkezésére bocsátotta a szükséges egyenruhás vagy polgári ruhás nyomozót.

Közszolgálati igényjogosultság

A Csendőrség, honvédség, vámőrség és folyamőrség kötelekében legalább hatévi szolgálatot teljesített legénységi állományú egyéneket az 1931. évi III. törvénycikk rendelkezései alapján a köz- és magánszolgálati alkalmazásnál előnyben részesítették. Ezt a kedvezményt csak akkor kapta meg az illető, ha: 1. a pályázott állásra testileg és szellemileg alkalmas volt; 2. kifogástalan minősítéssel rendelkezett; és 3. megvolt az álláshoz a megfelelő szakképzettsége. A törvényadta lehetőségekért elég sok csendőrtiszt vált meg a testülettől és helyezkedett el kényelmesebb és jobban fizetett állami és megyei állásba.

Betegsegélyezési alap

A csendőr legénység tényleges szolgálatban álló tagjainak és hozzátartozóinak gyógyításáról a katonai kórházak kezdettől fogva díjmentesen gondoskodtak. Nem történt azonban intéz-

kedés a csendőr legénység nyugállományú tagjainak, valamint a tényleges vagy nyugállományban elhalt csendőrlegénységi tagok hozzátartozóinak gyógykezeléséről. A nyugállományú legénység saját személye után napi két pengőt, családtagja után pedig napi három pengőt fizetett kórházi kezelésért. Ez sokszor több volt, mint havi nyugdíjának egy napra eső összege.

Ezért az 1936. évi VII. törvénycikk rendelkezésére a belügyminiszter a csendőr legénység nyugállományú, a rendőr legénység tényleges és nyugállományú tagjai, valamint hozzátartozóik részére a gyógykezelési költségek fedezésére betegsegélyezési alapot létesített. Erre az igényjogosultak járandóságából két százalék hozzájárulást levont.

Közlekedési őrsök

A Csendőrség a közlekedés rendészeti szolgálatot kísérletképpen 1929-ben vezette be a Pest környéki, balatoni és bécsi utak forgalmának irányítására és ellenőrzésére. Egy-egy ideiglenes közlekedési őrs alakult Budapest, Székesfehérvár és Győr székhellyel. Ezek a területileg illetékes parancsnokokhoz tartoztak és csupán motorkerékpárokkal vagy oldalkocsis motorkerékpárokkal rendelkeztek. A beosztott tisztek és csendőrök előzőleg öthónapos tanfolyamon vettek részt. Itt a motorkerékpár vezetésén, karbantartásán és javításán kívül megtanulták a közlekedési szabályokat és az elsősegélynyújtást is. Feladatuk lett: 1. a közlekedési rend fenntartása és a közlekedési szabályok betartásának ellenőrzése; 2. közlekedési balesetek megelőzése; 3. elsősegélynyújtás és a sérültek kórházba szállításáról való gondoskodás; 4. a balesetek helyszínelése a felelőség kérdésének megállapítása céljából; 5. az utak és műtárgyak biztonsági ellenőrzése; és 6. az arra rászoruló utasok és turisták eligazítása. Más természetű büntetendő cselekménynél az utakon és azok közelében csak akkor jártak el, ha a késedelem veszéllyel járt. Ilyenkor csak a legszükségesebb teendőket végezték el, utána az ügyet a területileg illetékes őrsnek adták át további intézkedésre.

A három ideiglenes közlekedési őrs eredményének kiértékelése után csak 1936-ban került sor a közlekedési Csendőrség országos megszervezésére. Ennek keretében a közlekedési és

híradó egységek irányítására közös alosztályt, valamint négy közlekedési szárnyat állítottak fel. Az alosztály kezdetben a nyomozó osztályparancsnoksághoz tartozott. Így bizonyos költségek megtakarításával a felszerelés és kiképzés fejlesztésére fektethették a fősúlyt. Kicserélték a csendőrségi motorkerékpárokat osztrák gyártmányú "Steyer 55"-ös kis gépkocsikra. Házi motorjavító műhelyeket állítottak fel. Helyszínelő és fogolyszállító gépkocsikat vásároltak. Közlekedési csendőrtanfolyamokat létesítettek. A komoly fejlődés következtében 1940-ben már önálló "közlekedési és híradó osztály" létesült. Ennek gazdasági hivatalán és műszaki alosztályán kívül négy közlekedési, egy repülőtéri és egy híradó szárnyparancsnoksága is volt. A repülőtéri szárnyparancsnokság őrsei csak a repülőterek belső rendjének fenntartásáról gondoskodtak.

A közlekedési és híradó osztály szétválásztása a háború alatt következett be, amikor 1943-ban önálló közlekedési osztály és különálló híradó osztály létesült. Ekkor már a közlekedési osztály létszáma hétszáz és hétszázötven között váltakozott, gépjárműveinek száma háromszázon felül volt.

A közlekedési osztály műszaki alosztályát Budapestre telepítették. Parancsnoka legtöbbször százados volt és helyettesként egy másik tisztet is beosztottak. Az alosztály feladata volt: 1. Közlekedési tanfolyamok tartása, melyeken az őrsökről önként jelentkező csendőröket öt hónap alatt átképezték új beosztásukra. A kiképzéshez tartozott a közlekedési csendőr teendőinek ismeretén kívül a gépjárműismeret és a műhelykiképzés is. Ezenkívül minden jelölt jogosítványt szerzett a motorkerékpár, személy- és teherkocsi, valamint az autóbusz vezetésére is. 2. Tiszti gépjárművezető tanfolyam tartása. 3. Új gépjárművek átvétele, bejáratása és tárolása. 4. Gépjárművek javítása saját műhelyben vagy erre a célra kijelölt gépjárműjavító üzemeknél. 5. Gépkocsi-alkatrészek beszerzése, raktározása és a vidéki alosztályokhoz való elküldése.

A közlekedési szárnyparancsnok feladata általában azonos volt a területi szárnyparancsnokéval, de az előbbinek évente kétszer ellen kellett őriznie a különböző csendőr-parancsnokságokhoz használatra kiadott gépkocsikat is. Ennek eredményét a központi közlekedési parancsnoksághoz jelentette.

A közlekedési járőr útvonala száz és százötven kilométer között változott, melyet egy nap alatt portyázott le. A megengedett portyázási sebesség negyven kilométer volt. A gépjárművek üldözését határozottan megtiltották. A portyázás folyamán a közlekedési járőr az útba eső területi őrsöket meglátogatta. Pihenőit is ezeken az őrsökon tartotta, ahol jogában állt az előírt étkezési pénz befizetése ellenében a közétkezés konyhájáról étkezni. A közlekedési őrsnek önálló elhelyezési körlete volt. A közlekedési és területi őrs — ugyanabban az épületben való elhelyezés esetén — a közétkezést együttesen is megszervezhette.

A közlekedési őrs továbbképzése éppúgy folyt, mint a területi őrsé, de részletesen foglalkoztak még a közlekedési szabályokkal, a gépjármű-ismeretekkel és a műszaki gyakorlati oktatással. A felszerelés ugyanaz volt, mint a gyalogos járőrre, de a puskát gépkocsiban hagyva a közlekedési csendőr szolgálati fellépésnél csupán pisztolyt viselt. A célszerűség miatt kalap helyett a járőrnek napellenzős tollas sapkája volt.²⁴

Helyszíni bírságolás

A közlekedés terén nagy jelentősége volt a 250.000/1929. számú belügyminiszteri rendeletnek, amely a közúti közlekedés minden kérdését felölelte és azt a kor követelményeinek megfelelően szabályozta. A közlekedés rendjének hatékonyabb biztosítására az 1938. évi III. törvénycikk alapján a külföldi példákhoz hasonlóan Magyarországon is bevezették a helyszíni bírságolást. A belügyminiszter a csupán pénzbüntetéssel büntethető kihágások tetten ért elkövetőit a helyszínen tíz pengőt meg nem haladó pénzbírságra büntethette.

Ennek alapján a miniszter a Csendőrséget is felhatalmazta arra, hogy a tetten értet a bírság megfizetésére felszólíthassa. Ha ez a bírságot megfizette, ellene nem lehetett eljárást indítani. Ha nem fizetett, a rendőri eljárás megindult. Ezt a bírságot nem lehetett alkalmazni: 1. a katonai büntetőbíráskodás alá tartozó egyénekre; 2. a területenkívüliséget és személyes mentességet élvezőkre; és 3. arra, aki tizennyolcadik életévét még nem töltötte be.

Vasúti őrök

A vasúti Csendőrség felállításának gondolata állítólag Sellyey Vilmos csendőr ezredestől eredt, aki annak idején a belügyminisztérium csendőrségi osztályán dolgozott. Erre azért volt szükség, mert: 1. a mozgó vonatokon elkövetett bűncselekmények helyét sokszor nem lehetett megállapítani, így a nyomozás lefolytatására nem volt illetékes őr; 2. a vasúti balesetek nyomozása különlegesen képzett nyomozókat igényelt; és 3. a mozgó tehervonatok fosztogatása sokszor nyolcvan-száz kilométeres távolságra is kiterjedt, így a nyomozásra illetékes őröt vagy rendőrséget nehéz volt kiválasztani.

A vasúti őrök felállítására csak 1940 elején került sor. Ekkor a nyomozó osztályparancsnokság március 1-én kezdődő egyhónapos kiképző tanfolyamot létesített a Budapesten összpontosított 25-30 vasúti csendőr részére. A tanfolyam tanítási anyagát és a vasúti őrök körletének beosztását a nyomozó osztályparancsnokság és a MÁV. Igazgatóság közösen állapította meg. A tanfolyam előadói vasúti mérnökök és a nyomozó osztály tisztjei voltak. A csendőrkerületek székhelyén vagy vasúti csomópontokban elhelyezett őrseit a Budapesten lévő vasúti szárnyparancsnokság irányította. Ennek első parancsnoka Lázár Pál őrnagy, első szolgálatvezetője Fogarasi József alhadnagy volt.

A vasúti Csendőrség feladata volt: 1. vonaton elkövethető bűncselekmények megakadályozása és kinyomozása; 2. vasúti balesetek és rongálások megelőzése vagy kinyomozása; 3. raktárakban és vasúti szállítmányokban történt lopások kinyomozása; és 4. az utasok személy- és vagyonbiztonsága felett való őrködés. A járőr az őrparancsnok intézkedései szerint szolgálatát egyenruhában vagy polgári ruhában végezte. A polgári ruhás szolgálathoz a MÁV. igazgatósága minden nyomozót az egész ország területére és a magasabb kocsiosztályokra is érvényes szabadjeggyel látott el. Az egyenruhás vasúti járőr felszerelése ugyanaz volt, mint a gyalogos csendőr járőrre azzal a különbséggel, hogy a tollas kalap helyett kis tollforgós sapkát és pisztolyt viselt. A polgári ruhás nyomozó fegyverzete kis ismétlőpisztoly volt. Minden vasúti járőr működéséről szolgálati naplót vezetett, bevonulása után pedig minden szolgálati

ténykedéséről jelentést tett őrparancsnokának.²⁵

Vízi őrök

Az első "csendőrz vízi tanfolyam" 1942 április 1-én kezdte meg három tiszt és huszonzét legénységi állományú egyén kiképzését Újpesten. A tanfolyamot a csendőr közlekedési és híradó osztály állította fel, hova csak némi szakismerettel és legalább három évi csendőrségi szolgálattal rendelkező egyéneket vettek fel. Az előadók és oktatók a kereskedelem- és közlekedésügyi minisztérium hajózási osztályának tisztviselőiből, a folyamőrség, valamint a Csendőrség közlekedési és híradó osztályának tisztjeiből és tiszthelyetteseiből kerültek ki.

A kiképzés elméleti részéhez tartozott: 1. az általános és nemzetközi hajózási rendelkezéseket tartalmazó "Hajózási és Rendőri Szabályok" ismertetése; 2. a hajóépítés általános ismertetése és szabályai; 3. a híradási eszközök — rádió, távbeszélő és távíró — használata; 4. a "Vízutasítás" ismertetése, amely a területi illetőséggel, a vízhez tartozó épületek, építmények és szerkezetek ismertetésével, valamint a vízbőlmentéssel és a vízi csendőr szolgálati feladataival foglalkozott; és végül 5. a halász- és vadász-törvények alapos ismerete. A gyakorlati kiképzés a Dunán és később a Balatonon evezős, vitorlás és motoros csónakokkal történt az erre kiválasztott csendőrtisztek vezetésével. A kéthónapos tanfolyam után vizsgázni kellett. Siker esetén a részt vevő csendőrök "hajóvezetői és motorkezelői jogosítvány"-t kaptak.

Az első vízi csendőr járőr 1942 június 1-én lépett szolgálatba a Balatoni Hajózási Részvénytársaságtól bérelt motoros hajón. Az őrszlaktanya Siófokon az Andrassy úton volt, hátsó kapuja a Sió-csatorna rakpartjára nyílt. Ennek egy része a vízi őrshajóinak kikötésére szolgált.

A nyári szezon után a vízi őr tagjai — a helyi és személyi ismeretük kibővítésére — a Balaton mellett fekvő területi őrskönn teljesítették közbiztonsági szolgálatot. A vízi őrshajók 1943-ban már a balatonfüredi hajógyárban egyöntetűen készültek és berendezett három új motoros hajón — Csendőr I., Csendőr II. és Csendőr III. — folytatták szolgálatukat. Ezek a kis hajók öt részből álltak: 1. a hajó orrában lévő horgonylánckamrából;

2. a rádió- és hálófülkéből, melybe az adó-vevő készülék, két fekvőpad, egy asztal és egy faliszekrény volt beépítve; 3. a motorfülkéből, melyben egy beépített hathengeres, harminchat lóerős benzínmotor volt munkapaddal és számszámokkal, valamint a rádiót működtető telepekkel; 4. a motorfülke mögötti félig nyitott kormányállásból, ahol a kormánykerék, a motorhoz tartozó műszerek, óra és egy irányjelző készülék volt, (a járó utazás közben itt tartózkodott, ezért ez a rész ponyvaanyagból készült függönnyel vízmentesíthető volt); és 5. az üzemanyagkamrából.

A hajók felszereléséhez tartozott még egy horgony, két evező, a dobó- és kikötőkötél, négy esőköpeny kucsmákkal, több mentőöv és a hajó után kötött két evezővel felszerelt mentőcsónak. Ugyancsak volt a hajón az elsősegélynyújtáshoz szükséges mentőszekrény sebtisztító és sebkötöző szerekekkel, ollóval, csipesszel és hőmérővel, valamint egy hordágy.

A hajó legénysége a parancsnokon — vagyis a járóvezetőn — kívül a járórtársból, hajóvezetőből és motorkezelőből állott. Tereptárgyakhoz való megérkezéskor a járó a hajót elhagyhatta, de a másik két csendőr a járó bevonulásáig köteles volt a hajón tartózkodni.

A második vízi őrs Balatonbogláron volt. Ez a siófoki vízi őrsből vált ki, kilenc csendőrrel és egy hajóval 1944 május 1-én kezdte meg ott szolgálatát.

A vízi őrsök szervezése és felszerelése azonos volt a területi őrsökével azzal a különbséggel, hogy 1. a vízi őrsök járói szolgálatban kis tollas tábori sapkát hordtak és csupán egy 9 milliméteres pisztolyt vittek magukkal; 2. a csendőrhajóra vezényelt szolgálat négy főből, míg a gyalog kivezényelt járó csupán két főből állott; 3. a vízi őrsön a napos csendőr szolgálatát szintén egy személy látta el, de ez állandóan a napos-szobában tartózkodott a segélykérések felvétele és továbbítása céljából; 4. a vízi csendőr járók csak a vízzel szorosan összefüggő területeken, a fürdőtelepeken, hajóállomásokon és mólókon történt bűncselekményeknél léphettek fel, illetve nyomozhattak, minden más esetben csak akkor, ha a késedelem veszéllyel járt.

Vihar esetén a csendőrhajóra vezényeltek állandó készült-

ségben álltak. Így képesek voltak minden tudomásukra jutott, vízen előforduló baleset színhelyén a legrövidebb időn belül megjelenni és a bajbajutottakon segíteni. A vízi őrsre befutott segélykéréseket rádión azonnal továbbították a hajón lévőknek. Ezenkívül bárki felkérhette őket segítségadásra, amit a járóknak haladéktalanul teljesítenie kellett.

A baleset színhelyének pontos megjelölésére az őrsön és a hajókon azonos térkép volt. Ezen a Balaton felületét minden négykilométeres távolságban szélességi és hosszúsági vonalakkal megjelölték. A vonalakat számokkal és betűkkel látták el, amelyeknek rádióval való közlésével a szerencsétlenség helyét pontosan meg tudták határozni.

A szabad látás korlátozása esetén a tájékozódás műszerek segítségével történt. Jó látási viszonyok mellett a járók előre összegyűjtötték a különböző terepgyárak között lévő irány- és távolsági adatokat. Ezek összesítése mind az őrs, mind a hajó parancsnokának állandóan rendelkezésére állt.

Az idevonatkozó rendelkezések értelmében a szolgálatot teljesítő vízi csendőr járók baleset esetén mentésre minden helyszínen található vízi járművet igénybe vehettek. Ennek hiányában a mentést még úszva is meg kellett kísérelniük.

A vízi őrsök javaslatára a Balatonon érintő járások főszolgabírái elrendelték a Balatonon közlekedő összes vízi jármű nyilvántartásba vételét. Ebben a vízi jármű anyaga, építési módja, mérete, színe, neve, száma és a járművet készítő egyén vagy gyár neve szerepelt. A balatoni vízi őrsök mintájára életmentési célokra a Csendőrség tervbe vette, hogy a Dunán és a Velencei-tavon is állít fel vízi őrsöket, de ezt a háború szerencsétlen kimenetele megakadályozta.²⁶

Hírközlés

A harmincas években került sor a testület rádióhálózatának kiépítésére is. A belügyminisztérium, valamint a csendőrkerületi és osztályparancsnokságok egy-egy rövidhullámú rádióleadó készüléket, míg a csendőrőrsök vevőkészüléket kaptak. Az adás titkosan, előre meghatározott váltakozó időpontokban történt, amit az őrsön a napos csendőr hallgatott le és annak tartalmát írásban jelentette őrsparancsnokának. Így közvetítette az ország

minden őrséhez a belügyminiszter, valamint saját őrsőihez a kerületi és osztályparancsnokság az azonnali intézkedéseket igénylő rendelkezéseket, körözéseket és bírósági letartóztatási végzéseket.

3. A CSENDŐRSÉG ÉS A KÖZIGAZGATÁS

Mellérendelés

A Csendőrség alárendeltségével kapcsolatban a testület szervezése tárgyában benyújtott törvényjavaslat tárgyalásakor aggályok merültek fel. A magyar vármegyék ugyanis, — amelyek 1848-ig igen nagyfokú szabadságot és önállóságot élveztek, — féltékenyen vigyáztak arra, hogy az abszolutizmus után visszanyert függetlenségüket megtartsák. Így meg gondolás tárgyává tették, hogy feladják-e saját közbiztonsági szervezeteiket, amely fölött kizárólagosan és korlátlanul rendelkeztek. Attól féltek, hogy a Csendőrségnek a belügyminiszter és a honvédelmi miniszter hatáskörébe rendelése következtében a kormány bizonyos esetekben majd nyomást gyakorol a vármegyékre. Az aggodalom a Csendőrség megalapítását elrendelő törvény megszavazásánál érezhető is volt, mert a törvényjavaslat csupán tizenkét szavazattal kapta meg az igenlő többséget. Egyesek azzal nyugtatták meg önmagukat, hogy a Csendőrség esetleges túlkapása az országgyűlésen bármikor kifogásolható lesz, sőt el is mozdíthatják érte a belügyminisztert.

A vármegyék másik aggodalma az volt, hogy a Csendőrség felállításával nem lesz többé saját közbiztonsági intézményük, amellyel szükség esetén külön is rendelkezhetnek. Azt ugyan kivétel nélkül belátták, hogy a régi pandúr intézménnyel nem lehetett tovább kellőképpen fenntartani a közbiztonságot és a helyzeten feltétlenül változtatni kellett. Ezt a problémát közmegelegedésre úgy oldották meg, hogy a csendőrőrsöket a közbiztonsági szolgálat teljesítésére a közigazgatási hatóságoknak is rendelkezésére bocsátották. Ezzel kapcsolatban a Csendőrségi Szolgálati Utasítás pontosan meghatározta azokat a hatósági személyeket, akik a csendőrőrsöket vagy járőröket "megengedett szolgálatokra" igénybe vehették. Ezek a következők voltak:

1. az illetékes kormánybiztos;
2. a vármegye alispánja és az ő helyettese;
3. a kir. bíróságok;
4. a kir. ügyészségek elnökei és az ő helyetteseik;
5. a vizsgálóbírák, kiküldött bírák és kir. ügyészek;
6. az illetékes járás főszolgabírája és az ő helyettese;
7. a m. kir. rendőrség vidéki főkapitánya, az illetékes rendőrkapitányságok és kirendeltségek vezetői, továbbá az illetékes megyei és törvényhatósági jogú városokban a rendőri büntetőbíráskodással megbízott tisztviselők; és

8. a közigazgatási hatóságok és ezek esetenként megnevezett önálló intézkedésre jogosított tagjai.

Az említett hatóságok "felhívásainak" tartalmáért a kiadó hatóság vagy hatósági személy felelt. Az eljáró csendőr annak bírálatába nem bocsátkozhatott. A felhívó hatóság ellenben a felhívás teljesítésének módját nem határozhatta meg. A törvény és a Szolgálati Utasítás pontos betartásáért az eljáró csendőr volt felelős.

A törvényhozás rendelkezése alapján a csendőrőrsöt vagy annak járőrét csak olyan szolgálatra vehették igénybe, amely a közbiztonsági szolgálattal szoros összefüggésben volt. Közbiztonsági szolgálaton kívül álló közigazgatási feladatokra, amelyek elvonták a csendőröket igazi hivatásuktól, nem alkalmazhatták őket. Ezek voltak az úgynevezett "tiltott" szolgálatok. A tilalom nemcsak a hatóságokra, hanem a csendőr előljáróira is vonatkozott. Tiltott szolgálatra tehát senki parancsot sem adhatott és a csendőr azt saját akaratából sem végezhetette?²⁷(58. melléklet)

Ha a felhívás az esküvel fogadott kötelesség, az állam vagy a szolgálat érdeke ellen irányult vagy ha az törvényben tiltott cselekményt követelt, a felhívás teljesítését meg kellett tagadni és a felhívást az előljáró szárnyparancsnokságnak elő kellett terjeszteni.²⁸ Ez esetben a szárnyparancsnok személyes érintkezésbe lépett a felhívó hatósággal, vele az ügyet megbeszélte és felkérte a felhívás módosítására vagy visszavonására. Ha az ügyet ily módon nem sikerült neki elintézni, a szárnyparancsnok a felhívás teljesítését megtagadta és erről mind az őrsöt, mind a felhívó hatóságot indokolásával együtt írásban értesítette. A

felhívó hatóságnak jogában állt a szárnyparancsnokság intézkedése ellen a csendőrkerületi parancsnokhoz, vagy saját felettes hatóságához fordulni. Ha ezzel sem elégedett meg, végső fokon a belügyminiszter döntött.

A szárnyparancsnok a felhívás teljesítésének megtagadását minden esetben felterjesztette kerületi parancsnokához. Ez a felhívást felülvizsgálta és jóváhagyta vagy pedig hatályon kívül helyezte, illetve módosította. A kerületi parancsnok a hatályon kívül helyezett vagy módosított szárnyparancsnoki intézkedésről mindkét felet írásban értesítette.

A felhívással kapcsolatban lényeges intézkedés volt még: a) felhívási jogukat a hatóságok az ilyen joggal fel nem ruházott más hatóságokra nem ruházhatták át; b) csak olyan tisztviselő írhatta alá a felhívást, aki akár a hatóság, akár pedig a saját nevében felhívás kibocsátására egyénileg jogosult volt; c) a felhívási joggal nem bíró hatóságok az őrsöket csak az illetékes főszolgabíró útján kérhették fel; és d) a Csendőrséget karhatalomként csak akkor vehették igénybe, ha a hatósági eljárásnál ellenszegülés fordult elő vagy attól alapos indokok folytán tartani lehetett, amit a felhívásban is kifejezésre kellett juttatni.²⁹

A felhívás teljesítésének megtagadási joga nem jelentette a hatósági intézkedés felülbírálását, csupán a járőrök felhasználását őrizte ellen, hogy az nincs-e ellentétben a Csendőrségi Szolgálati Utasítással. A gyakorlatban kevés ilyen nézeteltérés volt; ezek legnagyobb részét személyes megbeszélés útján tisztázni lehetett.

Az Utasítás tizenkilenc pontban azt is pontosan felsorolta, hogy milyen szolgálatok tartoztak a csendőrőrs és annak járőre hatáskörébe. Ezek közül legfontosabbak: a büntetendő cselekmények elkövetésének megakadályozása; a már elkövetett bűncselekmények tettesének kinyomozása, elfogása és az illetékes igazságügyi hatóságoknál való feljelentése; valamint elemi csapások, balesetek, ragályos betegségek és más közveszélyek esetén a kötelező segélynyújtás³⁰(59. melléklet)

4. KÜLÖNLEGES FELADATOK

Cserkész világtalálkozó

A Gödöllőn, 1933-ban megtartott cserkész világtalálkozó alkalmából a Csendőrség gondoskodott a különböző országokból összesereglett cserkészcsapatok és látogatók személyi és vagyonbiztonságáról. Erre a célra néhány száz csendőrt összpontosítottak az ország különböző őrseiről, akik feladatukat közmegelégedésre el is látták. Erről Kisbarnaki Farkas Ferenc, a későbbi vezéreztredes és főcserkész, a világtalálkozó egyik szervezője és vezetője a következőket írta:

Az 1933. évi GÖDÖLLŐI VILÁGJAMBOREE előtt ők (a csendőrök) képezték ki a sárga nyakkendős cserkész tábort rendőrséget, mondhatom nagyszerűen. A tábor hatalmas területén, ahol 30 ezer cserkész táborozott és a látogatók száma nem egyszer az ötven-százezer létszámot is meghaladta, ők látták el a rendészeti feladatokat, de a tábor területén kívül a kakastollas csendőrök azonnal rendelkezésükre álltak, ha a feladat komolysága és az elkövetett törvénysértések meghaladták erőiket. Különböző Gödöllő városában és környékén, országutakon, vasútállomásokon, fürdő- és kirándulóhelyeken a csendőrök végezték el az őr- és biztonsági szolgálatot. Mint a jamboree vezérkar főnöke, sokszor tárgyaltam velük és nagy megnyugtatás volt számunkra a csendőrök jelenléte.³¹

A közbiztonsági szolgálat legnagyobb problémája a különböző nemzetiségű egyénekkal a szóbeli érintkezés volt. Ezt úgy oldották meg, hogy a csendőr járőrök részére öt különböző könyvecskét rendszeresítettek, mégpedig angol, francia, német, olasz és magyar nyelven. Ezekben azonos szám alatt azonos kérdést és feleletet állítottak össze. A rövid használati utasítás elolvasása után az idegen nyelvet beszélő egyén csak rámutatott arra a számra, mely a kérdés előtt állt, s ezt a csendőr a saját magyarnyelvű fordításából azonnal megértette és hasonló formában könnyen megadta a választ. A könyvecskékkel nemcsak a cserkészvilágtalálkozó körül szolgálatot teljesítő járőröket, de a közlekedési és fürdőügyeleti csendőröket is ellátták. Ez nagy segítséget nyújtott a magyarul nem beszélő külföldi turistáknak

és látogatóknak is. A kis nyelvkönyvek rendszeresítése Olchváry-Milvius Attila, részletes kidolgozása pedig Kontra Kálmán csendőr ezredesek érdeme volt.

Csendőrnapi és udvarlakai őrség

A m. ki. Csendőrségnek az ország egész területén való felállítását elrendelő 1881. évi III. törvénycikket február 14-én szentesítette az uralkodó. Ennek emlékére, valamint a Csendőrségnek a közbiztonság terén ötven éven át elért eredményei elismerésére Szinay Béla csendőr felügyelő javaslatára Magyarország kormányzója 1932. december 30-án február 14-ét "csendőrnapi"-pá nyilvánította. (60. melléklet)

Ettől kezdve a testület ezt a napot templomlátogatással kezdte, amelyet polgári díszbéd követett. Itt megemlékeztek a Csendőrség múltjáról és a közbiztonsági szolgálatban életüket vesztett bajtársokról. Nagyobb városokban a helyzetnek megfelelően szélesebb körű ünnepséget rendeztek, ahol a testületen kívül álló egyének, iskolák, egyházak és hatóságok kiküldöttjei is képviseltették magukat.

Az első csendőrnaptól a testület feloszlásáig február 14-én a budai vár díszőrségét a kormányzó kérésére mindig a Csendőrség adta. Ez szokatlanul szép látványt nyújtott a főváros lakosságának és az éppen Budapesten tartózkodó külföldi turistáknak. (61. melléklet)

Gödöllői különítmény

Budapesttől északra, körülbelül huszonöt kilométerre fekszik Gödöllő nagyközség, járási székhely. Ez szép fekvése miatt kisebb-nagyobb nyaralótelepek központjává vált. A község és környéke közbiztonságát egy huszonnégy tagú gyalogcsendőrőrs látta el. Az őrszolgálat területén feküdt a "gödöllői koronauradalom" is, melynek erdősege és földje ötvenhatezer katasztrális holdra terjedt. Volt ott egy történelmi nevezetességű kastély is. Ennek használatát és az uradalmi erdő vadászati jogát a magyar országgyűlés 1867-ben koronázási ajándékkul felajánlotta a királynak. Az uradalom továbbra is a Szent Korona tulajdonában és az állam kezelésében maradt. A változott viszonyok után az országgyűlés hozzájárulásával ideig-

lenesen Magyarország kormányzójára szállt a kastély használati és az erdő vadászati joga. Ez lett a kormányzó nyári tartózkodási helye, ahol tovább folytathatta a hatáskörébe tartozó államügyek intézését. Itt rendezte azokat a vadászati expedíciókat is, amelyekben sok külföldi politikai és gazdasági vezető egyéniség is részt vett.

Horthy kormányzó és kísérete rendszerint augusztus elején a déli órákban vonattal érkezett a gödöllői pályaudvarra, ahol csendőr díszszázad, néhány katonai és polgári személy várta. Innen a kormányzó a kastélyba hajtatott, ahol megkezdődött az ideiglenesen felállított csendőrkülönítmény felelősségteljes szolgálata, az ország kormányzójának, környezetének és vendégeinek személyes biztonságáról való gondoskodás.

A kormányzó gödöllői tartózkodása idején meghívott ebédre a környékről néhány polgári személyt és az ott szolgálatot teljesítő csendőrtiszteket. Amikor szeptember végén visszatért a fővárosba, az összpontosított csendőrök szolgálata is megszűnt. (62. melléklet)

Kenderesi különítmény

Kenderesen — Szolnok megyében — volt Horthy kormányzó családi birtoka. Ezen éltek elődjai a török hódoltság megszüntetése óta. Míg a kormányzó apja — István — a birtokot még maga kezelte, fia az államügyekben való elfoglaltsága miatt ezt intézőre bízta.

Kenderes a debreceni csendőrkerület területén feküdt, ahol tizenöt főből álló lovas őrs látta el a rendes közbiztonsági szolgálatot. A kormányzó időközönként felkereste birtokát s ekkor családjával az ősi kastélyban lakott. Erre az időre a kormányzói család személyes biztonságára ideiglenes csendőrkülönítményt állítottak fel.

Az egyik ott szolgálatot teljesítő volt csendőr alhadnagy állítása szerint a kormányzói pár szerényen élt a birtokon. A kormányzóné legtöbbször maga főzött családjának. Vendégeket csak nagyon ritkán fogadtak. A kormányzó lóháton gyakran kiment a földjére, ahol az egyszerű emberek ügyes-bajos dolgai után is érdeklődött. A kastély körül szolgálatot teljesítő csendőröket megismerve sokszor ezekkel is elbeszélgetett.

Serdülő fiait szigorú fegyelemben nevelte, kiknek a helyi hatóságok rendelkezéseit is éppen úgy be kellett tartani, mint bárki másnak.

Vasútbiztosítás

Különleges szolgálatnak számított a vasútbiztosítás is. Erre a vasút közelében lévő őrsparancsnokságokról vezényeltek járőröket. A vasútbiztosítás célja a vasútvonal fokozott ellenőrzése, a vonat és utasainak teljes védelme volt. A vonat akadálytalan közlekedésén felül ez megakadályozta a közveszélyes cselekmények és erőszakosságok elkövetését is.

Minden osztályparancsnokság, a területén áthaladó vasúti vonalakra "vasútbiztosítási terv"-et készített. Kijelölte, hogy a biztosítás elrendelése esetén őrsői a vonal melyik részét vagy műtárgyát biztosítsák. A terv megfelelő részét kiadta az érdekelt őrsparancsnokságnak, amely azt az őrsírodában őrizte. Végrehajtására csak akkor került sor, ha azt a kerületi parancsnokság külön elrendelte.

Minden két főből álló járőrnek legfeljebb két kilométernyi vonalat kellett biztosítani. Fedett terep esetén ez a vonal kisebb volt. Vasútállomásokra, alagutak és hidak őrzésére külön járőröket vezényeltek ki. A mozgó járőrök kötelesek voltak a hozzájuk tartozó vonalrészben a pályatestet megvizsgálni, gyanús egyéneket igazoltatni és a pályatesttől távartatni. A vasútvonal megrongálása esetén erről a kirendelt csendőrtisztnak jelentést tettek, értesítették a legközelebbi pályáőrít és a vonat áthaladását a pálya rendbehozataláig megakadályozták.³²A vasútvonal biztosítását minden idegen államfőnek, fontosabb diplomatának és az ország kormányzójának vasúton való utazásakor elrendelték.

Fürdőügyi szolgálat

A fürdőügyi szolgálat célja a fürdők és üdülőtelepek területén a közrend és közbiztonság fenntartása volt. A fürdőügyi szolgálat kiterjedt: 1. a fürdőtelep közbiztonsági szempontból való felügyeletére; 2. a strand-ügyeletre, ahol a rendfenntartásra és a kabinlopások megakadályozására fektették a fősúlyt; és 3. a fürdők közelében lévő vasút-, hajó-,

autóbuszállomásokra, megállóhelyekre, utakra; útkereszteződésekre és egyéb olyan tereptárgyakra, amelyeknek fenntartása a fürdőélet kényelméhez tartozott.

Ezt a szolgálatot legtöbbször a területileg illetékes őrsök látták el, amelyeket a fürdőidény tartamára megerősítettek. Az őrsállomáshelyeken kívül eső fürdőhelyeken a belügyminiszter a kerületi parancsnok javaslatára külön fürdőkülönítményt állított fel. Ez csak ideiglenesen, csupán a fürdőidény alatt működött és ugyanazokkal a jogokkal és kötelezettségekkel volt felruházva, mint a fürdőőr. Olyan gyógy- és üdülőhelyeken, ahol fürdőbiztos működött, a fürdőőr vagy fürdőkülönítmény ennek is rendelkezésére állt. Az őrsparancsnok a fürdőidény alatt a fürdőbiztossal és a fürdőigazgatósággal állandó érintkezésben volt és járőreivel végrehajtatta ezeknek a csendőrségi utasításokkal megegyező és törvényes rendelkezéseken alapuló felhívásait.

A fürdőőrök és fürdőkülönítmények létszámát fürdőidény idején a kerületi parancsnok állapította meg. Olyan őrsökre, amelyeknek körletében nagyobb számban voltak külföldiek, idegen nyelvet beszélő csendőrök beosztásáról is gondoskodtak. Ha a csendőrtől bárki olyan idegen nyelven kért felvilágosítást, amit ő nem beszélt, akkor a nála lévő idegen nyelvű könyvecskék alapján adta meg a szükséges útbaigazítást.

A fürdőügyi járőr nappal egy, éjjel és szükség esetén két főből állt, és kimenő ruhában, tollas kalappal, fehér kesztyűvel teljesített szolgálatot. Felszerelése pisztoly, kard és jelszínör volt. A járőrnek a gyógyulni és üdülni akaró közönség szorosán vett személy- és vagyonbiztonságán kívül azt is biztosítani kellett, hogy a vendégek egészségápolását, pihenését, üdülését és szórakozását a törvényes keretek között senki és semmi ne háborgassa. A strand-ügyeletre kirendelt csendőr csupán a fürdőzésre kijelölt területen kívüli részről figyelt a közbiztonságra, mert a strandolók között a portyázás szigorúan tilos volt.

A fürdőőr és fürdőkülönítmény csak kisebb jelentőségű ügyek nyomozását végezte el. A nagyobb vagy feltűnést keltő bűncselekményekkel kapcsolatos teendők a területileg illetékes őrs feladatai voltak.³³

A gyermekekkel és fiatalokkal való eljárás

A gyermekekkel és fiatalokkal való eljárás során a csendőrnek kerülnie kellett minden feltűnést és arra kellett törekednie, hogy az általuk elkövetett törvénysértések ne váljanak köztudomásúakká. A magyar törvények azokat az egyéneket tekintették gyermekeknek, akik életüknek tizenkettedik évét még nem töltötték be. Ezek ellen sem vádat nem lehetett emelni, sem pedig bűnvádi eljárást indítani. Így a csendőr olyan gyermek ellen, aki büntetendő jogszabályokba ütköző cselekményt követett el, nem nyomozhatott, azt el nem foghatta, sőt elő sem vezethette. Ilyen esetekben a csendőr a szükséges adatok bizalmas megállapítása után a közigazgatási hatóságnak és a fiatalok bíróságának tartozott jelentést tenni.

Fiatalkorú az volt, aki a büntett, vétség vagy kihágás elkövetésekor életének tizenkettedik évét már meghaladta, de tizennyolcadik évét még nem töltötte be. Ezeket csak szüleiknek vagy törvényes képviselőjüknek jelenlétében kérdezhették ki. Ezt az eljárást csak akkor lehetett mellőzni, ha a fentebb említett személyek a fiatalok által elkövetett bűncselekményben érdekeltek voltak.

A fiatalok által elkövetett bűntettek, vétségek és egyes kihágások elbírálása a fiatalok bíróságához tartoztak, ezért az ilyen cselekmény miatt a feljelentést oda tették meg. A bíróság felhívására a feljelentéshez csatolták a fiatalok egyéniségére, értelmi és erkölcsi fejlettségének fokára és életviszonyaira vonatkozó "környezettanulmány"-t is. Ennek kiállításakor a csendőr a fiatalok bíróját által kijelölt személyhez, a fiatalok lelkészéhez, tanítójához és a községi elöljáróságához fordult, akik a fiatalok egyéniségét és életviszonyait ismerték és ezek megítélésére képesek voltak.

Az elfogott, vagy elővezetett fiatalok a felnőttektől elkülönítve őrizték és kísérték, a halaszthatatlan nyomozati cselekmények elvégzése után pedig közvetlenül a fiatalok illetékes bíróságának adták át. Fiatalkorú fogollyal szemben bilincset csak az illető testi épségének megővésére és csak a legvégső esetben alkalmaztak.³⁴

Segélynyújtás

A csendőrök alapkiképzéséhez tartozott az "elsősegélynyújtás"-ban való jártasság is. Erre már a járőrtárs-iskolán megtanították őket és ugyanott gyakorolták a segélynyújtás módjait is. A Szolgálati Utasítás értelmében ugyanis a csendőr elemi csapások és szerencsétlenségek esetében köteles volt a veszélyben segínyt nyújtani. Tűzvész esetén a csendőr minden veszélyeztetett házba behatolt és az ott lévőköt kilakoltatta. Eljárásánál figyelemmel volt arra is, hogy elsősorban a gyermekeket, betegeket vagy egyébként gyámoltalankat mentse meg. Vízáradás esetében hasonló módon kellett neki eljárnia.³⁵A testület tagjai komolyan vették az Utasítás fenti rendelkezéseit, amit a számtalan kerületi parancsnoki elismerés és jelvényes kitüntetés is igazolt.

Továbbképzés

A csendőriskola elvégzése után a testület tagjainak további oktatása az *Irányelvek az őrsökön való továbbképzésre* című szolgálati könyvben foglaltak szerint történt. Ez az oktatásra, illetve ismétlésre szánt anyagot az év hónapjainak megfelelően tizenkét részre osztotta fel. A folyó hónapra eső anyagot az őrsparancsnok az oktatásra előírt idő keretében az őrs tagjaival átbeszélte, újabb rendeletekkel kiegészítette. A hónap végén ebből alárendeltjeit levizsgáztatta, s a vizsga eredményét szárnyparancsnokának bejelentette.

A Szolgálati Utasítás szerint a csendőr rendes szolgálatán kívül havonta a hétköznapi számának megfelelő oktatási órán is köteles volt résztvenni. Ide beszámított az oktatásra, vizsgáztatásra és lovardára fordított idő azoknál, akik abban részt vettek, akkor is, ha az ilyen foglalkozás szakaszparancsnoki meglepés vagy tisztii szemle alkalmával történt. Nem számított oktatási órának a reggeli testgyakorlásra, önálló tanulásra, írásbeli, számtani és rajzfeladatok elkészítésére, valamint a feljelentés-fogalmazványok szerkesztésére fordított idő.³⁶

Ezekon felül az őrsparancsnok mindig egy fiatal csendőrt vitt magával szolgálatba, akit az előforduló eseteknek megfelelően gyakorlatilag is oktatni tartozott.

Szolgálati ebek

Az 1941-es Szolgálati Utasítás szerint a csendőr vizsgázott ebet mind közbiztonsági, mind belső szolgálatban használhatott. Az ebnek a szolgálatba induló járőrrel való kivezénylését a szolgálati havi füzetben és a szolgálati lapon mindig feltüntették. Az ebet szolgálatba csak vezetőjével, vagy kiképzett helyettesével küldhették ki. Az ebek tenyésztését, gondozását, kiképzését és felhasználásának módozatait külön utasítás szabályozta.

Karhatalmi szolgálat

“Csendőrségi karhatalom”-nak azt a csendőr járőrt vagy csapatot nevezték, amely törvényes eljárásoknál a hatósági személyek védelmét szolgálta. Ez csupán az erőszakos ellenállás vagy támadás elhárítására állt a hatóság rendelkezésére.

Csendőri karhatalmat csak a következő hatóságok vehettek igénybe: 1. a belügyminiszter; 2. a kormánybiztos; 3. a vármegye alispánja és helyettese; 4. a kir. ügyészség, törvényszék és járásbíróság elnöke vagy helyettese; 5. a vizsgálóbírák és kiküldött bírák; 6. az illetékes járás főszolgabírája és helyettese; 7. a m. kir. rendőrségi hatóság vezetője, de ez csak azon a területen, amelyen a közbiztonsági szolgálatot a Csendőrség teljesítette.³⁷

A csendőrségi karhatalom a hatóságoknak és közegeinek hivatalos működésében sohasem vett részt, csupán a hatóságot oltalmazta. A karhatalom minden csoportjánál legalább egy közigazgatási tisztviselő is jelen volt. A csendőrségi karhatalom parancsnoka ezzel állandó összeköttetést tartott fenn. A karhatalommal közvetlenül csak annak parancsnoka rendelkezhetett, aki azonban a hatósági közeget az igénybevétel alkalmával megjelölt cél elérésében köteles volt támogatni. A hatóságok a karhatalom kirendelését kisebb erő igénylése esetén az illetékes őrsparancsnokságtól, nagyobb csapat esetében pedig a szárny- vagy osztályparancsnokságtól kérték.

5. AZ ORSZÁG GYARAPODÁSA

Előzmények

Az I. világháború után a győztes hatalmak Közép-Európa térképét teljesen megváltoztatták. Nemcsak nagy területeket szakítottak el egyes országoktól, de igen sok magyar és német nemzetiségű egyént is idegen ország fennhatósága alá juttattak. “Ami még rosszabb volt, több mint három millió magyart szolgáltattak ki alacsonyabb kultúrájú, idegen fajtájú népeknek, ami az önrendelkezési jog kezdetben szentnek hirdetett elvét a legdurvábban megsértette.”³⁸ Ez a szerencsétlen megoldás váltotta ki a különböző országokban a revíziós törekvéseket, melyeknek első jelentős eredménye a Müncheneri Egyezmény lett.

1938 szeptember 29-én délben 12 óra 45 perckor nyitotta meg Hitler Münchenben Nagy-Britannia, Franciaország, Olaszország és Németország kormányfőinek értekezletét és alig 12 órával később, hajnali 1 óra 30 perckor Chamberlain és Daladier átnyújtotta a Müncheneri Egyezményt az időközben odarendelt csehszlovák delegációnak...

A Müncheneri Egyezmény elsősorban és főként a szudétanémet területek Németországhoz csatolásának módozatait határozta meg, de az egyezményhez csatolt kiegészítő nyilatkozat, ... a 2. sz. Függelék úgy intézkedett, hogy amennyiben a Csehszlovákiában élő lengyel és magyar kisebbségek problémáját az érdekelt kormányok három hónapon belül egyezség útján nem rendeznék, a kérdést a négy hatalom kormányfői újabb értekezleten tanulmány tárgyává fogják tenni.³⁹

A fenti egyezményt aláíró négy hatalom 1938-ban tehát elismerte a magyar követelés jogosságát, amit Lord Halifax angol külügyminiszter október 24-én elmondott Edinburgh-i beszédében, Chamberlain angol miniszterelnök pedig október 28-án Horthy kormányzóhoz írt levelében szintén alátámasztott. (63. melléklet)

Visszacsatolások

1. A Müncheneri Egyezményt aláíró Anglia, Francia-, Német- és Olaszország hozzájárulásával indult meg 1938

október 9-én Komáromban a közvetlen tárgyalás Magyarország és Csehszlovákia között a magyarlakta felvidéki területeknek az anyaországhoz való visszacsatolására. A tárgyalások megindulásakor a csehszlovákok két határállomást — Ipolyságot és a sátoraljaújhelyi kisállomást — átadták a magyar hatóságoknak, de a további megegyezés a közös alapnyelv hiánya következtében kéthetes tárgyalás után teljesen kilátástalanná vált.

*A magyar kormány népszavazást ajánlott a vitás területek hovatartozásának eldöntésére, a csehszlovákok német-olasz döntőbíráskodást javasoltak. A Münchener Egyezmény értelmében négyhatalmi tanácskozásnak lett volna helye, de az angolok és franciák lemondtak erről Hitler és Mussolini javára; az angol kormány október 28-án diplomáciai úton közölte az érdekeltekkel, hogy nincs ugyan kifogása a négyhatalmi konferencia ellen, de sokkal szívesebben látja a tengely döntőbírádságát.*⁴⁰

Így az ügy a német-olasz döntőbírádsághoz került, amely Bécsben 1938 november 2-án a Felvidékből mintegy tizenkétezer négyzetkilométert és a terület kilencszázezer lakosát visszaítélte Magyarországnak. Habár az első bécsi döntés a magyarokat nem elégitette ki teljesen, — mert sem Pozsony és Nyitra városokat, sem pedig Kárpátalját nem kapták vissza, — a döntést abban a reményben, hogy ezeket békés úton később is megszerezhetik, mégis elfogadták. (64. melléklet)

2. Csehszlovákiában 1939 március elején a nemzetiségek mozgolódni kezdtek. Különösen a csehekkel államszövetségben lévő szlovákok nyugtalankodtak; Hlinka gárdája csehellenes államcsínyre készült. Közben néhány szlovák politikus Németországhoz fordult a csehek ellen védelemért, majd március 14-én parlamentjük Pozsonyban megszavazta Szlovákia függetlenségét és Csehországtól való elszakadását.

Ugyanezen a napon — a Magyar Távirati Iroda római jelentése szerint — Huszt környékén, a Kárpátalján, véres összeütközések zajlottak le a cseh katonai és az ukrán "Szics" alakulatok között. Ráadásul:

A csehek hír szerint tűz alá vették a magyar határőröket Munkács, Nagydobrony és Órhegyalja mellett. A magyarok

*viszonozták a tüzelést és Verbó község mellett átlépték a határt, ahol a csehek által túszként elfogott több magyar parasztot kiszabadítottak.*⁴¹

Ezzel kapcsolatban a magyar kormány rövid lejárátú ultimátumot küldött a prágai kormánynak. Mivel erre nem kapott kielégítő választ, március 15-én parancsot adott csapatainak Kárpátalja katonai megszállására, amit ezek néhány kisebb ellenállás letörése után három napon belül meg is valósítottak. Ezzel Magyarország területe tizenkétezer négyzetkilométerrel, és lakossága majdnem félmillióval gyarapodott. (65. melléklet)

3. A Szovjetunió 1940 júniusában visszavette Romániától az első világháború után elcsatolt Besszarábiát és Bukovinát. Erre Románia lemondott az 1939 nyarán kapott angol-francia garanciáról és a német győzelmek hatása alatt a tengelyhatalmakhoz csatlakozott. Közben Magyarország — a szovjet területgyarapodás mintájára — szintén követelte Romániától magyarlakta területeinek visszaadását. A követelést az nem teljesítette, így Magyarország mozgósított és felvonult délkeleti határára.

A helyzet békés megoldására Németország közvetítésével 1940 augusztus 16-án tárgyalások indultak meg a magyar és a román kiküldöttek között. Ezek nem vezettek eredményre, így az erdélyi ügy is a német-olasz döntőbírádság elé került. Az érdekeltek a döntőbírói határozatot augusztus 30-án írták alá Bécsben. Ennek értelmében Magyarországhoz visszacsatoltak 43.000 négyzetkilométernyi területet és annak csaknem kétmillió kétszázezer főnyi lakosságát. (66. melléklet)

4. Jugoszlávia 1941 március 25-én csatlakozott a német-olasz-japán szövetséghez. Pár nappal később ellenkormány került uralomra, amely az államfőt lemondatta és több németbarát minisztert letartóztatott. Belgrádban nagyarányú németellenes tüntetésekre került sor, az utcák angol- és szovjetbarát jelszavaktól visszhangzottak.⁴² Erre Németország április 6-án megtámadta Jugoszláviát.

Két nappal később jugoszláv repülők támadást intéztek Szeged, Pécs és Körmend városok ellen. Mikor a régi Horvátország önálló állam lett, amivel a régi Jugoszlávia

megszűnt, a Délvidéken élő magyar kisebbségek védelmére április 11-én a magyar csapatok is átlépték a határt. Ezek katonai ellenállás nélkül birtokba vették Bácskát, Muraközt és a baranyai háromszöget. Így Magyarország körülbelül tizenegyszer négyzetkilométernyi területtel megnagyobbodott és kilencszázötvenezer lakossal gyarapodott. (67. melléklet)

Dél-Bácska csendőri megszállása

A honvédelmi miniszter a belügyminiszterrel egyetértőleg a közbiztonság megszilárdítására és fenntartására a rendőrségen kívül Dél-Bácska nyugati felébe Zámory Árpád, a középső részébe pedig vitéz Batory Géza csendőr őrnagyok parancsnoksága alatt egy-egy 200-200 főből álló csendőr csoportot rendelt ki. A délvidéki szolgálatra kijelölt csendőrök április 13-án Kiskunhalason gyülekeztek, honnan a két csoport külön útvonalon ment rendeltetési helyére.

A Zámory-csoport a Főváros Közlekedési Vállalata által rendelkezésére bocsátott hat autóbusszon Kiskunhalason, Baján, Hercegszántón és Bezdán át minden akadály nélkül megérkezett Zomborba, ahonnan az autóbusszok visszatértek a fővárosba.

Dél-Bácska nyugati felét a pécsi IV. honvéd hadtest már előzőleg megszállta és ott berendezkedett. A hadtestparancsnokság Zomborban a "Szloboda" — illetve magyar nevén Korona — szállodában helyezkedett el. A Csendőrség megérkezésekor a városban már csend volt; itt-ott katonai egységek portyáztak. Mikor Zámory csendőr őrnagy a hadtestparancsnoknál jelentkezett, az röviden vázolta előtte a helyzetet, mely szerint Dél-Bácska nyugati részén a katonai megszállás minden különösebb összetűzés nélkül folyt le. Kisebbségi ellenállás csak egy helyen volt, mert a szerb katonai csapatok a honvédség elől idejében déli irányban elvonultak, hogy a német erők visszavonulási útjukat el ne vágják.

A csendőrkülönítmény ideiglenes szállása a hadtestparancsnokság közelében lévő "Szokol" szerb Ifjúsági Tornagyűlés — a későbbi Levente Otthon — épülete lett. Zámory csendőreivel együtt itt éjjelezett és szállásuk biztosítására álló és mozgó őrséget szervezett. Erősebb csendőr járőrök portyázták a város utcáit, különösen a szerb lakta negyedeket, de összetűzés

vagy támadás sehol sem történt. A lakosság — különösen az idősebbek — örömmel fogadták a csendőröket, sokszor megéljenezték és ünnepelték őket. A magyar és egyes német lakta községekben ünnepélyszerű fogadtatássá vált a csendőrök első bevonulása.

Az őrsállomáshelyeket és azok őrskörleteit a belügyminisztérium csendőrségi osztálya határozta meg az 1918-i állapotoknak megfelelően. Ezek őrsparancsnokait és csendőreit Zámory őrnagy jelölte ki, akiket útbaindításuk előtt magatartásukra kioktatott.

*Mi hazajöttünk! Igyekeznünk kell a lakosságot vallásra, fajra és nemzetiségre való tekintet nélkül megnyerni a magyar állameszmének. Türelemmel, elnézéssel és megértéssel kell kezelni mindenkit mindaddig, amíg nem ütközünk rosszindulatú, törvényellenes cselekedetbe. Elsősorban az idősebb korosztályokkal kell felvenni a kapcsolatot, akik még az első világháború előtti időkből ismerik a magyar Csendőrség intézményét.*⁴³

A falvakba kiküldött őrsök a községi előjáróságok segítségével igyekeztek maguknak megfelelő őrszlaktanyát vagy ideiglenes szállást biztosítani. Több helyen az elhagyott szerb csendőrlaktanyákat foglalták el, amelyeket az elvonulók jó állapotban és tisztán hagytak vissza. Volt olyan hely is, ahol a szerb őrsfőzőnő már várta a magyar csendőröket és továbbra is megmaradt az őrs szolgálatában.

Három őrsöt csak némi késedelemmel sikerült felállítani. Szabadka tiszta szerb településű déli elővárosaiban — Tavan-kúton, Napfénypusztán és Ludaspusztán — ugyanis a bevonuló honvéd csapatok ellenállásba ütköztek. Ennek letörésére a katonai harcoló csapatok mellett az ott átvonuló csendőröket is igénybe vették, akiknek parancsnoka Gerencsér Jenő csendőr őrnagy volt.

A pécsi IV. honvéd hadtest csapatait rövidesen a szegedi V. hadtest békealakulatai váltották fel, de a katonai közigazgatás 1941 augusztus 15-ig azért megmaradt. Ezalatt a zombori hadosztály területén csendőri beavatkozásra csak egyszer került sor. A hadtestparancsnokság biztonságára kirendelt katonai

őrséget ugyanis leittasodás miatt a csendőrök tiszti parancsnokával együtt elfogták és átadták a honvéd ügyészségnek. Az őrszolgálatot ideiglenesen a csendőrök vették át.

A kormányzó szabadkai látogatásakor, 1942-ben, a Bácskában szolgálatot teljesítő csendőröket is bevonták a vasútvonal biztosításába. Ezek Kelébia és Szabadka között, egy körülbelül nyolc kilométeres vonalszakaszon biztosították a kormányzó vonatát.

A Csendőrség a felszabadult területeken

A felszabadult területek magyar lakossága díszkapukkal, virágcsokrokkal és ünnepi beszédekkel fogadta a bevonuló honvédséget és az ezt követő csendőralakulatokat. A legtöbb tapsot és éljenzést mindenhol a közbiztonság emberei, a csendőrök kapták. A lelkesedés határtalan volt és az ünnepi hangulatban a magyar lakosság sírva ölelte magához a bevonuló kakastollasokat. A nagyobb városokba maga Horthy kormányzó vezette be a magyar egységeket, ami az események fontosságának és az anyaországhoz visszatért lakosság megbecsülésének kifejezése volt. A kassai bevonuláson a magyarság barátja, Rothermere angol lord is részt vett. Az eseményeket rengeteg fénykép, újságcikk és hivatalos jelentés örökítette meg, ami fényes bizonyítéka volt az ott élt lakosság Magyarországhoz való ragaszkodásának.

A bevonulás után a Csendőrség egységei hamarosan elfoglalták kijelölt állomáshelyeiket és őrsüket. Erre a célra leginkább a cseh vagy román, illetve jugoszláv csendőrök által használt épületeket vették igénybe, ahol berendezkedve azonnal hozzáláttak a közbiztonsági szolgálat ellátásához.

A váratlanul ért területnagobbodások a testületet komoly feladat elé állították. A szükséges emberanyagot előbb a meglévő őrsöktől és parancsnokságoktól vették el, amiből három új csendőrkerületet állítottak fel, mégpedig: Kassán, Kolozsvárott és Marosvásárhelyen. A Felvidéken négy osztályparancsnokságra volt szükség: Kassán, Ungváron, Beregszászon és Máramarosszigeten. Az Erdélyben felállított két új csendőrkerületnek tíz osztálya lett: Észak-Erdélyben Kolozsvárott, Nagyváradon, Szatmárnémetiben, Désen és Zilahon; míg Dél-

Erdélyben Marosvásárhelyen, Besztercén, Csíkszeredán, Sepsiszentgyörgyön és Székelykeresztúron. A Délvidéken csupán két osztályparancsnokságot létesítettek: Zomborban és Újvidéken. Ezekkel karöltve harminchárom szárnyparancsnokság, körülbelül hetven szakasz és ezeknek megfelelő több mint ötszáz őr is felállításra került. Az őr csendőreinek száma hat és tizenkettő között váltakozott, ami összesen négyezren felüli létszámnak felelt meg. Ezeken kívül felemelték a közlekedési, híradó, repülőtéri és vasúti őrsök számát is, így még további huszonhárom különleges őrsre volt szükség.

Az így kialakult létszámhiány kihatott a testülethez való felvételre és kiképzésre is. Ezért a tisztikarba főképpen a polgári életből vettek át jogi doktorátussal vagy abszolutóriummal rendelkező honvéd tartalékos tiszteteket. A legénységi állomány nagy részét a visszacsatolt területek önkéntes jelentkezőivel töltötték fel.

6. A CSENDŐRSÉG UTOLSÓ SZERVEZETE

A Csendőrség a következő részekre tagozódott:

- A. Központi vezetésre;
- B. Országos szervekre; és
- C. Területi közbiztonsági alakulatokra.

A. KÖZPONTI VEZETÉS ⁴⁴

A Csendőrség felügyelője

A testület élén a Csendőrség felügyelője állt; jogait és feladatait külön szabályzat tartalmazta. Hatásköre kiterjedt a testület minden tagjára és alakulatára, felelős volt a Csendőrség tagjainak kiképzéséért, fegyelmeért, valamint a közbiztonsági szolgálatnak törvényes kereteken belül való végrehajtásáért. Munkájában tábornoki rangban lévő helyettese és néhány tapasztaltabb előadó-tisztje segítette, míg a fegyelmi ügyek elbírálására két csendőr ügyészét, az egészségügyi problémák megoldására orvosfőnökét alkalmazta.

A testületnek története folyamán húsz felügyelője volt, akik közül:

a. Öt katonaiskolát végzett és mint fiatal hadapród vagy hadnagy került át a testülethez.

b. Öt másik felügyelőnek egyetemi végzettsége volt, mégpedig három jogi, kettő orvosi egyetemre járt; hadkötelezettségük letöltése után jelentkeztek csendőri szolgálatra.

c. Tíz felügyelő közbiztonsági szolgálat és csendőrségi tapasztalat nélkül a tábornoki karból került a testület élére. Ez utóbbi gyakorlat az I. világháború után honosodott meg, amiben az idősebb csendőrtisztek bizonyos fokú mellőzést, a csendőr altisztek, illetve tiszthelyettesek pedig a katonai irányzatnak a közbiztonsági szolgálat hátrányával járó érvényesülését látták. A testület első felügyelője Török Ferenc altábornagy, az utolsó pedig vitéz Temesvári Endre vezérőrnagy volt.

Csendőrségi szervek a belügyminisztériumban

a) A központi vezetés másik fontos szerve a belügyminisztérium XX. osztálya volt, amit "Csendőrségi Szolgálati Osztály"-nak is neveztek. Ezt 1904-ben állították fel és a testület közbiztonsági és gazdaságkezelési ügyeivel foglalkozott. Első vezetője Kosztka Pál csendőr ezredes volt, aki két tiszt és néhány altiszt segítségével intézte a Szolgálati Osztály ügyeit. Az idő előrehaladtával az osztály komoly fejlődésnek indult. 1944-ben a parancsnokló vitéz Balázs-Piri Gyula ezredesen kívül még két ezredes, néhány alezredes, három százados és kilenc gazdasági tiszt teljesített ott szolgálatot. Az irodai segédmunkát tizenöt-husz tiszthelyettes végezte.

b) A belügyminisztérium "Közbiztonsági Osztálya", amelynek utolsó vezetője vitéz Király Gyula csendőr ezredes, helyettese pedig Berendy János alezredes volt. Ide négy alosztály tartozott, mégpedig: a közbiztonsági, egyesületi, politikai alosztály, valamint a Külföldiek Ellenőrző Országos Központi Hatóság, a KEOKH.

c) A Központi Gazdasági Hivatal, melynek főnöke gazdasági törzstiszt, helyettese pedig gazdasági százados volt. Feladata a felszerelési anyagraktár működésével kapcsolatos pénzkezelési tennivalók végzése, a központi vezetésnél és szerveknél beosztottak illetményügyeinek intézése és Budapest

nyugállományú csendőreinek nyilvántartása volt.

d) Ezeken kívül a Csendőrségi Szolgálati Osztály gazdasági tiszteket és tiszthelyetteseket vezényelt a belügyminisztériumi számvevőség csendőrségi alosztályába, ahol a vezényelték az osztályvezető miniszteri számvevő főtanácsos utasításai szerint látták el teendőiket.

e) A hadbalépés következtében a belügyminisztériumban megalakult egy "Államvédelmi Központ" is, ami a belügyminiszternek és a honvéd vezérkar főnökének közös szerve lett. Hatáskörébe tartozott a hűtlenség és kémkedés kinyomozása, a lázadás, szabotázs, partizán és kommunista mozgalom megelőzése, valamint a hadsereg hangulatának felderítése. Vezetője előbb Újszászy István vezérőrnagy, majd Kuthy László vezérkari ezredes lett. Helyettes vezetője vitéz Kudar Lajos csendőr ezredes volt, a beosztottak pedig honvéd- és csendőrtisztekből, valamint szakképzett polgári ruhás nyomozókból álltak.

Csendőrségi személyi osztály

A honvédelmi minisztérium "Csendőrségi Személyi Osztály"-ának feladata a testület személyi, fegyelmi és kiképzési ügyeinek intézése volt. Ez 1876 január 26-án alakult meg és kezdetben csak az Erdélyi Csendőrség ügyeivel foglalkozott. Mivel az teljesen katonai szervezet volt, minden személyi és közbiztonsági kérdését a honvédelmi minisztériumban intézték. Az osztály első vezetője Schatz Lajos csendőr alezredes volt.

Az 1922. évi VII. törvénycikk megszüntette a honvédelmi miniszternek a Csendőrség felett való hatáskörét és a testületet "minden tekintetben és kizárólag" a belügyminiszter alá rendelte. A harmincas években a honvédelmi minisztérium csendőrségi osztályát visszaállították. Ennek 1944 elején Mátray Ferenc csendőr ezredes, majd a háborús helyzet súlyosbodásakor vitéz Szilassy László csendőr ezredes volt az osztályvezetője.

B. ORSZÁGOS SZERVEK ⁴⁵

Szabályzatszerkesztő és tanulmányi bizottság

A bizottság Budapesten állomásozott és közvetlenül a Csendőrség felügyelője alá tartozott. Feladata a testület

utasításainak állandó fejlesztése, a szolgálatra, kiképzésre és továbbképzésre vonatkozó kérdések tanulmányozása, valamint bel- és külföldi tapasztalatok szerzése alapján a fejlődésre vonatkozó javaslatok készítése volt. A bizottság feldolgozta a legénység és tisztikar által hozzá beküldött elgondolásokat is, amelyek közül a megvalósítható javaslatok beterjesztőit jutalomban részesítette. Elnöke mindig ezredes volt, tagjai között egy alezredes, két őrnagy és két százados szerepelt. A bizottság megfelelő számú irodai segédszeméllyel is rendelkezett.

Csendőrségi felszerelési anyagraktár

Ez Budapesten állomásozott, ahol a testület részére szükséges ruházati, felszerelési és laktanyaberendezési tárgyakat raktáron tartotta. Ez látta el anyaggal a kerületi, illetve osztályparancsnokságok mellett működő gazdasági hivatalokat, amelyek viszont az őrsök igényléseit elégítették ki. Parancsnoka ezredes volt, aki mellé egy átvevő és egy gazdászati tisztet osztottak be. Az Anyagraktár gazdászati ügyekben a belügyminiszterhez, fegyelmi szempontból pedig a Csendőrség felügyelőjéhez tartozott.

Híradó osztályparancsnokság

A híradó osztály a fővárosban állomásozott és a belügyminiszter, valamint az arra jogosított hatóságok parancsait, rendelkezéseit vagy körözéseit közvetítette a területi parancsnokságoknak vagy őrsőknek. Utolsó parancsnoka Bartos Ödön csendőr őrnagy volt. Az alája tartozó műszaki alosztály a híradó anyag beszerzésével és kezelésével, valamint a csendőrségi rádiók javításával foglalkozott. Az osztály egyetlen szárnya dr. Kőrössy Zoltán csendőr százados parancsnoksága alatt állott. A szárnynak két szakasza és összesen tizenegy őrse volt, amelyek állomáshelyeit műszaki szempontok figyelembevételével állapították meg. Az osztály teljes létszáma öt tiszt, hat tiszthelyettes és százhat híradó-csendőr volt.

Központi közlekedési parancsnokság

Ez Kontra Kálmán csendőr ezredes parancsnoksága alatt Budapesten állomásozott. Ugyanott helyezték el ennek műszaki

alosztályát is. Ez a csendőrségi gépkocsik javításával, alkatrészeinek beszerzésével és tárolásával foglalkozott. A parancsnokságnak négy szárnya volt: Budapest, Komárom, Ungvár és Dés székhellyel. A közlekedési szárnyparancsnok ugyanolyan jogokkal és kötelezettségekkel rendelkezett, mint a területi szárnyparancsnok, de őrsői és azok járőrei csupán a közlekedés-rendészeti szabályok betartását ellenőrizték. Ha valakinek életét vagy testi épségét veszély fenyegette, a közlekedési járőr köteles volt a bajba jutott egyén segítségére sietni, de a szükséges intézkedések megtétele után az ügyet befejezésre átadta az illetékes területi őrsnek.

A négy közlekedési szárnynak összesen huszonnégy őrse volt, ahol a létszám hét és kilenc között váltakozott. Az ország területén összesen 201 közlekedési csendőr teljesített szolgálatot. Ezek gondoskodtak az országutakon a közlekedési szabályok betartásáról, valamint a közlekedési balesetek kivizsgálásáról. A budapesti közlekedési szárnyhoz tartozott a siófoki vízi őrs huszonzét vízi csendőrével.

A központi közlekedés parancsnoksághoz tartozott még az ország egyetlen repülőtéri szárnya is, amelynek három szakasza és összesen tizenkilenc repülőtéri őrse volt. A szárnynál összesen két tiszt és 212 csendőr teljesített szolgálatot.

Központi nyomozó parancsnokság

A csendőrségi nyomozó alakulatok a Budapesten állomásozó nyomozó parancsnokság alá rendelt törzsalosztályból, a vidéken elhelyezett nyomozó alosztályokból és egy vasúti szárnyból álltak. Ide tartozott még a Hírközpont, Bűnügyi Laboratórium és Nyilvántartás, valamint a Nyomozó Tanszázad is. A központi nyomozó parancsnokság vezetője 1944-ben vitéz Czigány József csendőr ezredes volt, törzsében a gazdasági hivatalon kívül egy bűnügyi és egy államrendészeti előadótisztet rendszeresítettek. A parancsnok az előadók adatgyűjtései alapján tette meg időközönként jelentéseit a belügyminiszternek az ország közbiztonsági állapotáról. A parancsnokság különben alosztályainak gyakorlati nyomozó szolgálatában nem vett részt, azokat csupán irányította és együttműködésüket biztosította.

1. A törzsalosztály végezte az ország egész csendőrségi

területére kiterjedő bűnügyi és államrendészeti bűncselekmények felderítését és nyomozását. A vidéki nyomozó alosztályok hatásköre csak a kerületük területére terjedt ki, így ezek nem voltak képesek országos bűncselekmény önálló, gyors és eredményes felderítésére.

2. A tíz csendőrkerület székhelyén elhelyezett egy-egy nyomozó alosztály kiképzési és szakszempontból a központi nyomozó parancsnokság, fegyelem és szolgálat-teljesítés szempontjából pedig közvetlenül a kerületi parancsnoksághoz tartozott. Az alosztályt tiszt vezette, hatásköre kiterjedt a csendőrkerület egész területére. A beosztottak külön nyomozó tanfolyamot végeztek. Szakképzettségükkel és a rendelkezésükre álló különleges felszerelés használatával az őrsöket a legnehezebb természetű nyomozásoknál is eredményesen támogatták.

Az alosztály külső és belső csoportra tagozódott. A külső csoport végezte az őrsöket közvetlenül támogató nyomozó és megfigyelő szolgálatot a feladatnak megfelelő polgári vagy egyenruhában. A csoport a fontosabb bűncselekmények szerint alcsoportokra tagozódott, amelyekbe a csendőröket hajlamuk és szakképzettségük szerint osztották be. A csoport "helyszínelő gépkocsi"-val is rendelkezett, melyet felszereltek a helyszíni állapot rögzítéséhez, a bűnjelek vizsgálatához és kezeléséhez szükséges technikai eszközökkel. Az alosztály belső csoportja az irodai és nyilvántartási munkát végezte. Ez csoportosította azokat az adatokat, amelyek a kerület területén a nyomozások és általában a közbiztonsági szolgálat irányításához szükségesek voltak.

3. A vasúti szárny két tiszt vezetésével szintén Budapesten székeltek. Tizenegy őrse közül ötöt kerületi parancsnokság székhelyén, a másik hatot pedig fontos vasúti csomópontban helyezték el. A szárny utolsó parancsnoka dr. Németh László csendőr százados volt, irányítása alatt összesen 183 vasúti-csendőr teljesített szolgálatot.

4. A Hírközpont Simonyi József csendőr alezredes parancsnoksága alatt a bűnözéssel kapcsolatos adatokat gyűjtötte és azokat feldolgozva az őrsök rendelkezésére bocsátotta. A csendőr-parancsnokságok ugyanis körözéseket nem adhattak ki. Az olyan eseteket, amelyeknél fontos volt, hogy mielőbb az

ország összes rendőrhatóságának tudomására jussanak, az őrsök a hírközpontnak azonnal bejelentették.

A Csendőrség hírközpontja rendszeresen közölte az őrsökkel az elkövetett bűneseteket és a gyanúsítottak személyleírását. Ezért naponta — vasár- és ünnepnap kivételével — Nyomozati Értesítőt adtak ki és azt az ország valamennyi rendőrhatóságának és csendőrőrsének, valamint a nyomozó alosztályoknak megküldték.

A tettesek üldözése csakis akkor lehetett eredményes, ha a körözöttek névsora a legtávolabbi tanyán portyázó csendőr járőrnek is rendelkezésére állt. Ezért a nyomozó osztály a Bűnügyi Körözések Lapja és a Nyomozati Értesítő anyagából "Nyomozókulcs"-ot szerkesztett és azzal az összes őrsöt ellátta.

A "Nyomozókulcs"-ot évente kétszer — január és július 1-én — adták ki, de minden két hónapban "Pótlék" és ezenkívül tíz naponként "Névmutató" jelent meg azonos tartalommal úgy, hogy az összes körözöttről állandó névsor állt az őrsök rendelkezésére.⁴⁶

A hírközpontnak volt még egy csendőrségi összekötőtisztje is, ki a budapesti m. kir. rendőrség főkapitányságával tartotta a kapcsolatot, ahonnan megkapta a Csendőrséget érdeklő közbiztonsági vonatkozású nyilvántartási adatokat.

5. A Bűnügyi Laboratóriumot dr. vitéz Székely Frigyes százados vezette. Ez a bűnjelek vizsgálata alapján a bűncselekmény elkövetési módjára és eszközére vonatkozólag szakértői véleményt adott az őrsöknek és az igazságügyi hatóságoknak.

6. A központi nyomozó parancsnoksághoz tartozott még a Budapesten lévő "Csendőrségi Bűnügyi Nyilvántartás" is, mely a bűncselekmények elkövetésével gyanúsított egyéneken kívül — megelőzés céljából — nyilvántartotta azokat is, akiket a meglévő adatok alapján bűncselekmény elkövetésére hajlamosnak lehetett tekinteni. Így kerültek a csendőrségi nyilvántartásba a szokásos büntettek, gyanús egyének, rendőri felügyelet alatt állók, feltételesan elbocsátott fegyencek, katoná-, fegyenc-, és fogolyszökevények, az ország területéről kiutasítottak és azok, akiknek személyazonosságát kellett megállapítani. Ezeket betűrend, foglalkozás, különös ismertetőjelek, bűncselekményfajták

és elkövetési mód szerint külön-külön is nyilvántartották. Egyugyanazon személy két vagy több nyilvántartásban is szerepelt. A személyeken kívül a nyilvántartás a kiderítetlen bűncselekményeket, a bűnjeleket, az elvesztett és talált tárgyakat is felölelte.⁴⁷

A központi nyilvántartás mellett egy "kiértékelő alcsoport" is működött, mely az adatok különleges csoportosításával az elkövetett bűncselekmények tér- és időbeli összefüggését kutatta, valamint a bűnjelekben és az elkövetési módozatokban feltalálható egyöntetűségből próbált a tettes személyére következtetni.

Az úgynevezett kiértékelő alcsoport munkája azon a kriminalisztikai tapasztalaton alapult, hogy minden tettesnek a bűncselekmény elkövetési módjából kiviláglik az egyénisége. Ez a sajátosság a bűnözőket — állították — életük végéig kíséri, tehát nyilvántartásuk nagy mértékben segíti a nyomozást.

*A kiértékelő alcsoport 1935-ben kezdte meg működését s az első öt évben csaknem 1.000 esetben tette lehetővé összefüggő bűncselekmények földérítését.*⁴⁸

7. A budapesti Üllői-úti csendőrlaktanyában elhelyezett Csendőr Nyomozó Tanszázad a központi nyomozó parancsnokság kiképzési intézete volt, ahol az arra önként jelentkező alkalmas csendőröket féléves tanfolyamokon nyomozókká képezték át. A tanszázadnak Máté Ferenc százados volt az utolsó parancsnoka, aki egy oktatótiszttel, egy segédoktató főtörzsőrmesterrel és három oktatósegéd-őrmesterrel látta el a nyomozó-jelöltek kiképzését.

Országos Bűnügyi Nyilvántartó Hivatal

Feladata a magyar közbiztonsággal és az országot érintő nemzetközi bűncselekményekkel kapcsolatos adatgyűjtés és nyilvántartás volt. Az intézményt a bel- és az igazságügyminiszter közösen tartotta fenn. Adatait a törvény értelmében a Csendőrség, rendőrség és az igazságügyi hatóságok egyaránt használhatták. A magyar közbiztonsági és igazságügyi szerveken kívül a Hivatal még kapcsolatot tartott a nemzetközi bűnügyi nyilvántartás (INTERPOL, Jörgensen Nyilvántartó) szerveivel

is, hogy a külföldi büntetteknek az ország területére menekülése esetén ezek kézrekerítésében segédkezhessék. Nyilvántartása a következőkre terjedt ki:

1. Ujjlenyomatokra, amelyeket E.R. Henry londoni rendőrfőnök rendszere szerint előbb osztályoztak, majd nyilvántartásba vettek. A büntettek ujjlenyomatait szakmák és országok szerint is nyilvántartották;

2. Fényképekre, amiket a visszaeső bűnözőkről gyűjtöttek össze és hatvankét szakma szerint csoportosítva tartottak nyilván;

3. Különös ismertetőjelekre és testi fogyatékoságokra, mint amilyen például a tetoválás, égési seb, dadogás, vakság, stb.;

4. Gúny- és csúfnevekre, amelyeket férfi, női, állati és egyéb nevek alapján csoportosítottak;

5. Elvesztett és megkerült értéktárgyakra, amiket használhatóságuk szempontjából osztályoztak, mint például gyűrűk, órák, pisztolyok, stb.;

6. Figyelőlapokra, amelyeket a törvényszékek, ügyészségek, járásbíróóságok vagy büntetőintézetek állítottak ki a bűnvádi eljárás alatt álló ismeretlen helyen tartózkodó és keresett személyek kézrekerítésére; és végül

7. Büntetőlapok gyűjteményére, melyeket a jogerőre emelkedett ítéletek alapján — minden büntett és vétség, valamint a közveszélyes munkakerülés, koldulás és a harminc napi elzárás meghaladó egyéb kihágások eseteiben — a járásbíróóságok és ügyészségek állítottak ki és küldtek meg az Országos Bűnügyi Nyilvántartó Hivatalnak.⁴⁹

A Csendőrség a Szolgálati Utasítás értelmében a Bűnügyi Nyilvántartó Hivatalt értesítette: a) minden nemzetközinek minősíthető bűncselekmény elkövetéséről; b) bármilyen nemzetközi büntettes felismeréséről, elfogásáról vagy megszökéséről; c) minden nemzetközi jellegű bűncselekmény nyomozásának befejezéséről és annak eredményéről; d) bármilyen pénz, bélyeg, értékpapír vagy csekk hamisításának esetéről; végül e) ha külföldi csendőrség vagy rendőrség valamely nemzetközi bűncselekményre vagy büntettesre vonatkozóan a csendőrrel közvetlenül közölt adatokat, azokat is azonnal be kellett jelenteni.

Csendőrtiszti tanfolyam

A Csendőrség felügyelőjének alárendelt csendőrtiszti tanfolyam mindig a budapesti Böszörményi-úton lévő csendőrlaktanyában volt. Itt a hallgatók a szükségletnek megfelelően egy- vagy kétéves csendőrségi kiképzést kaptak. A tanári kar idősebb és tapasztaltabb csendőrtisztekből, valamint a különleges tárgyak tanítására felkért egyetemi tanárokból és más képzett szakemberekből állt. Az iskola utolsó parancsnoka Nemesmonostory Jenő ezredes volt; az utolsó tanfolyam hallgatóit 1944 tavaszán avatták csendőrtisztekké.

A hallgatók iskolai végzettségére jellemző, hogy a századforduló éveiben ezek leginkább a katonaiskolát végzetek soraiból kerültek ki. A II. világháború előtti időszakban azonban már a jogi "abszolutorium"-mal és doktorátussal rendelkezők alkották a többséget. Az 1944-es Csendőrségi Zsebkönyv szerint, míg az 1911-es évfolyamban egyetlen doktorátussal rendelkező tiszt volt, addig az 1939-es évfolyamban már harmincnégyen rendelkeztek hasonló végzettséggel. Az alábbi táblázat szépen mutatja az egyetemet végzett egyének térhódítását a Csendőrségnél.

Doktorátussal bíró csendőrtisztek

Évfolyam	a tagok száma	A doktorátussal rendelkezők	
		száma	százaléka
1911	4	1	25.0
1915	49	5	10.2
1918	10	1	10.0
1925	5	1	20.0
1928	8	2	25.0
1929	13	4	30.7
1930	4	1	25.0
1931	8	2	25.0
1934	2	2	100.0
1935	31	17	54.8
1936	28	23	82.1
1937	43	27	62.7
1938	26	17	65.3
1939	74	34	45.9

Az 1944 január 1-i állapot szerint a testületnek 483 közbiztonsági szolgálat vezetésével, ellenőrzésével vagy oktatásával foglalkozó hivatásos tisztje volt. Ezek közül 137, azaz 28.3 százalék rendelkezett doktori oklevéllel. A fennmaradó rész körülbelül egyformán oszlott meg a jogi "abszolutorium"-ot nyert és a Ludovika Akadémiát végzetek között.⁵⁰

A nagyváradai csendőr tanzászlóalj

A nagyváradai iskola volt az ország legnagyobb csendőrképző intézete, ahol vitéz Péterffy Jenő ezredes parancsnoksága alatt tizenöt oktatótiszttel, tizenhét tiszthelyettes segédoktató és negyvennégy őrmester oktatósegéd végezte a tanítást, nevelés és ellenőrzés munkáját. Az iskolának saját csendőr orvosa, gazdasági hivatala és élelmezőtisztje volt.

Szervezetileg a tanzászlóaljnak öt — három-három szakaszból álló — tanzázada volt, amelyek mindegyikében a szakasz egy tanosztályt képviselt. A század- és szakaszparancsnokok egyben oktatótisztek is voltak és ezek tanították az iskolaparancsnok által kijelölt tantárgyakat. A tanmenetet úgy állították össze, hogy az oktatótiszttel tanzázadának mindhárom osztályában ugyanazt a tárgyat tanította, ami az előadásokra való előkészületet nagyon megkönnyítette. Melléje segédoktatóként tapasztaltabb tiszthelyettest is beosztottak. Ez szintén jelen volt az előadásokon, segédkezett oktatótiszttjének a tansegédletek elkészítésében, a vázlatok rajzolásában, a havonta megtartott vizsgáztatásban, sőt szükség esetén az előadást is megtartotta helyette.

Az ötemeletes iskolaépületben minden tanzázadnak külön emeletet utaltak ki. Középen — a lépcsőházzal szemben — nagy, padokkal bebútorozott előcsarnok volt, ebből nyílt a tanári szoba és a tanzázad három tanterme.

A tanzázadok közül az első őrsparancsnokképző század volt, ahol az idősebb tiszthelyettesek az alsófokú vezetéssel és oktatással kapcsolatos tudnivalókat sajátították el. Ezek nagy része családos ember volt, ezért őket csupán hat hónapra vezényelték az iskolába. A 2. század a véglegesített és jó minőségű csendőröket foglalta magában, akiknek az iskola nyolchónapos tanfolyama járőrvezetői képesítést adott. A 3., 4. és 5.

században a fiatalabbak, a próbacsendőrök voltak, akik a tizenkét-hónapos tanfolyamon a közbiztonsági szolgálat alapismereteit sajátították el. Az iskola minden hallgatója havonta részleg-vizsgát, a tanfolyam végén pedig záróvizsgát tett. Amennyiben viselkedésük, vagy vizsgaeredményük ellen kifogás merült fel, a testületből elbocsátották őket.

Minden hétköznapon volt oktatás. A szerda és szombat délután szabad foglalkozásnak számított, amikor a tanulók kimehettek a városba. Minden tanuló bennlakott az iskolában, ahol hálóterem, étkezdé, borbély, fűszer- és csemegeüzlet, labdarúgó- és tekepálya, tiszthelyettesi kaszinó és egy kis park állt rendelkezésükre.

A tanári kar az iskolán kívüli nevelésről és szórakozásról is gondoskodott. Vasárnaponként a tanulók vallásfelekezetek szerint templomba mentek. Itt a tisztek és tiszthelyettesek is megjelentek családtagjaikkal. A csendőriskola gazdasági hivatala a városi színház igazgatóságával szerződést kötött; a színház minden színre kerülő darabot egy külön, kora délutáni előadás keretében az iskola tanulóinak is bemutatót. Az előadásokért járó összeget a tanulók, tiszthelyettesek és tisztek fizetésük arányában adták össze. Ugyanezt az eljárást követte az iskola az egyik legnagyobb mozgóképszínházzal is, itt azonban a tanulók csak válogatott filmeket néztek meg.

Az oktatás első három hónapjának befejezése után a próbacsendőrök tánciskolába is jártak. A lányokat általában a helybeli középiskolák tanulóiból válogatták ki és hívták meg a tánctanfolyamra. Az összejöveteleken a tanszázad egy-két tisztje is megjelent, hogy a fiatal próbacsendőröknek a helyes és udvarias viselkedésben ott jó példát mutassanak.

Ősszel és télen minden hónap első szombatján este 8 és 12 óra között a tágas tiszt étkezdében táncos összejövetel volt. Ide a tisztikar a tiszthelyetteseket és családtagjaikat is meghívta. A tanulók nagy létszámára való tekintettel a próbacsendőrök közül mindig más és más csoport vett részt ezeken az összejöveteleken. A táncot a parancsnok egy tiszthelyettes feleségével nyitotta meg, ugyanakkor felesége próbacsendőrrel táncolt. Minden tisztnek kötelessége volt a tanszázadához tartozó tiszthelyettesek feleségeit és lányait az este folyamán legalább egyszer meg-

táncoltatni. Az összejövetelen az iskola tanulóiból összeállított huszonnégy tagú zenekar játszott, amelynek önkéntes vezetője az egyik zeneértő tiszt volt.

Ezekon kívül a csendőriskolának énekkara, úszó, labdarúgó és céllövő csapata is volt. Ezek a városban levő polgári összejöveteleken, mérkőzéseken vagy versenyeken szintén szerepeltek.

A galántai csendőr zászlóalj

A galántai csendőr zászlóaljat sorozott legénységből csak 1942-ben állították fel karhatalmi célokra. Első parancsnoka Ládai István csendőr ezredes volt. A kiképző század- és szakaszparancsnokok csendőrtisztek, illetve tiszthelyettesek voltak, a rajparancsnokokat pedig a honvédség adta. A zászlóaljnak 1943 végén öt — három puskás, egy kerékpáros és egy nehézfegyver — százada volt. Később hatodikként egy könnyű harcokocsis századot is szerveztek. Az alakulat ideiglenes állomáshelyét Galántát jelölték ki. A végleges elhelyezésére Székesfehérvárott akartak korszerű csendőrlaktanyát felépíttetni, erre azonban a háború következtében annak befejezéséig nem került sor.

C. TERÜLETI ALAKULATOK⁵¹

A Csendőrség területi szervei a kerületek, osztályok, szárnyak, szakaszok, őrsök és különítmények voltak. A kerületet római számmal és állomáshelyének megjelölésével, míg az osztályt, szárnyat, őrsöt és különítményt csupán állomáshelyének feltüntetésével jelölték meg. Az országnak 1944 elején tíz csendőrkerülete volt.

A kerületek az 1941-es Utasítás szerint közbiztonsági és gazdasági ügyekben a belügyminiszter alá tartoztak. A szolgálatnak a törvények és szabályzatok keretén belüli irányítása a kerületi parancsnok kötelessége volt. A kerületek személyi, fegyelmi és kiképzési ügyeit a honvédelmi miniszter intézte és a Csendőrség felügyelője ellenőrizte.

A budapesti I. Csendőrkerület

Budán, a Böszörményi-úti csendőrlaktanyában kapott elhelyezést. Parancsnoka 1944 elején vitéz Halmy József ezredes volt. A kerület törzsében még négy ezredes, négy alezredes, két százados, két ügyész, két orvos, egy állatorvos és négy gazdasági tiszt volt. A szükséges irodai segéd munkások a tiszthelyettesi korból kerültek ki. A kerületi parancsnoksághoz egy Budapesten állomásozó nyomozó alosztály és két területi osztály tartozott. Az 1. nyomozó alosztálynak dr. Imreh Géza százados, a budapesti osztálynak Hartay Rezső alezredes, a gödöllői osztálynak pedig vitéz Gerencsér Jenő ezredes volt a parancsnoka.

A két osztálynak öt szárnya volt, mégpedig a budapesti 1. és 2., a szentendrei, a gödöllői és a jászberényi szárny, összesen hetvennyolc őrrel. A pesti törzshez tartozó gyalog tanszázadra és a kiskunhalasi lovas tanosztályra szintén a kerületi parancsnokság ügyelt fel. Az első gyalogos, az utóbbi lovas csendőrök kiképzésével foglalkozott. A lovas tanosztály három tanszázadból állt, utolsó parancsnoka Kricsfalussy-Hrabár Sándor ezredes volt.

A székesfehérvári II. Csendőrkerület

Parancsnoka az 1944-es Csendőrségi Zsebkönyv szerint vitéz Sellyey Vilmos ezredes volt; törzsébe egy ezredes, egy alezredes, egy őrnagy, egy százados, egy ügyész, egy orvos, két gazdasági tiszt és tizenhét tiszt helyettes volt beosztva. A kerületnek Székesfehérvárott, Győrött és Komáromban volt egy-egy osztálya, Hanthy Károly, Tavassy Lajos és Török Dezső alezredesek parancsnoksága alatt. A három osztálynak hét szárnya volt: Székesfehérvárott, Tatán, Győrött, Esztergomban, Komáromban, Érsekújváron és Léván, összesen 122 őrrel.

A kerülethez tartozott a 2. nyomozó alosztály és három tanszázad. Az alosztály Székesfehérvárott, az utóbbiak pedig Győrött, Tatán, illetve Szabadbattyánon voltak. Itt az oktatást századonként egy parancsnok és két oktatótiszte végezte.

A szombathelyi III. Csendőrkerület

Orbán László ezredes parancsnoksága alatt a kerület törzsében három alezredes, egy százados, egy ügyész, egy orvos

és két gazdasági tiszt szolgált. Az irodai segéd munkások száma tizenhét volt. A kerületi parancsnokság alárendelt alakulatai: a helybeli 3. nyomozó osztály, a letenyi és lenti csendőrszázadok, valamint a szombathelyi csendőr tanzászlóalj. Ez utóbbi dr. Dobolyi Lajos ezredes parancsnoksága alatt két tanszázadból állott, ahol tíz oktatótiszte és tizenhét segédoktató-tiszt helyettes foglalkozott az őrsparancsnok-jelöltek kiképzésével.

A kerületnek három osztálya volt, Szombathelyen, Zalaegerszezen és Veszprémben, parancsnokai pedig Hajdu Endre, Halmágyi Tibor és Tóth Ernő alezredesek voltak. A három osztálynak nyolc szárnya volt: Szombathelyen, Sopronban, Muraszombaton, Zalaegerszezen, Nagykanizsán, Keszthelyen, Veszprémben és Pápán. A kerület őrszeinek száma 127 volt.

A pécsi IV. Csendőrkerület

Utolsó parancsnoka Hajnácskőy László ezredes volt. Helyettese ezredes, segéd tisztje alezredes, előadótisztje egy alezredes és egy őrnagy. Ide beosztottak még: egy ügyészt, egy orvost és két gazdasági tisztet. Az irodai segéd munkát tizenkilenc tiszt helyettes végezte. A kerület nyomozó alosztálya Pécsen, két tanszázada pedig Szekszárdon, illetve Főherceglakon állomásozott. Az osztályok Pécsen, Kaposváron és Szekszárdon voltak dr. Székessy István őrnagy, dr. vitéz Újlaky László, illetve Hiday Sándor alezredesek parancsnoksága alatt. A három osztálynak összesen nyolc szárnya volt, Pécs, Mohács, Szigetvár, Kaposvár, Marcali, Tab, Szekszárd és Dombóvár székhelyekkel. A csendőr őrsök száma 135 volt.

A szegedi V. Csendőrkerület

A kerület vitéz Liptay László ezredes parancsnoksága alatt törzssel, nyomozó alosztállyal, négy osztállyal és három tanszázaddal rendelkezett. A törzsben a parancsnok helyettes is ezredes volt, ahol még négy alezredes, egy ügyész, egy orvos, három gazdasági tiszt és huszonhét irodai segéd munkás is szolgált. Az 5. nyomozó alosztályt Szegeden a kerülettel együtt helyezték el, parancsnoka Beodray Ferenc alezredes volt. Az alosztályhoz két fő tiszt és a szokásos külső és belső csoport tartozott. A kecskeméti osztály Bajor Kálmán, a szentesi vitéz

Bogyay Kamil, az újvidéki Cserfay Ferenc alezredek, a zombori osztály pedig Zámory Árpád ezredes parancsnoksága alatt állott. Az osztályoknak összesen nyolc szárnya volt, melyek Kecskeméten, Kiskunhalason, Szentesen, Makón, Zomborban, Szabadkán, Újvidéken és Zentán állomásoztak. Őrseinek száma összesen 147 volt. A kerület ezeken felül még két gyalog tanszázaddal és egy karhatalmi célokra felállított századdal is rendelkezett. A századok Makón és Újvidéken voltak, amelyekből az utóbbi városnak egy tanszázad és egy karhatalmi század jutott.

A debreceni VI. Csendőrkerület

Szilády Gyula ezredes parancsnoksága alatt törzsből, nyomozó alosztályból, két osztályból és egy tanszázadból állt. A törzsben a kerületi parancsnokhelyettes ezredesen kívül még két alezredes, egy őrnagy, egy ügyész, egy orvos, két gazdasági tiszt és tizennyolc irodai segédmunkás volt. Az egyik osztály Debrecenben, a másik Szolnokon tartózkodott. A debreceni osztály parancsnoka dr. vitéz Gereöffy Géza alezredes, a szolnokié pedig Liscsinszky Béla alezredes volt. Az osztályparancsnokságoknak alárendelt öt szárny székhelye Debrecen, Berettyóújfalú, Szolnok, Gyula és Orosháza volt. Az őrsök száma szárnyanként tizenöt és húsz között váltakozott, s az öt szárny területén összesen kilencvenegy tét ki. A kerület nyomozó alosztálya és tanszázada szintén Debrecenben székel.

A miskolci VII. Csendőrkerület

A kerület törzsből, nyomozó alosztályból, három osztályból és két tanszázadból állt. Parancsnoka vitéz Kiss Jenő ezredes volt, akihez még egy ezredes, három alezredes, egy őrnagyot, két ügyészt, egy orvost és két gazdasági tisztet osztottak be. Az irodai segédmunkát tizenhét tiszt helyettes végezte. A miskolci osztály parancsnoka Marton Gyula őrnagy, az egrí osztályé Deteky Ágoston alezredes, a balassagyarmatié vitéz Porpáczy Jenő alezredes volt. A három osztálynak hét szárnya volt: Miskolcon, Ózdon, Egerben, Hatvanban, Rimaszombaton, Balassagyarmaton és Salgótarjában. A kerület területén összesen 115 őrs volt. A gyalog tanszázadok közül az egyik

Miskolcon, a másik Salgótarjában székel.

A kassai VIII. Csendőrkerület

Szervezetileg ez volt az ország legnagyobb csendőrkerülete, amely a törzsen és a két (Kassa, Ungvár) nyomozó alosztályon kívül öt osztállyal, tizenkét szárnyal, egy tanzászlóaljjal és két csendőrszázaddal rendelkezett. Őrseinek száma 202 volt. A kerület Tölgyesy Győző ezredes parancsnoksága alatt állt és törzsébe egy ezredes, három alezredes, két őrnagy, egy százados, egy ügyész, egy orvos, három gazdasági tiszt és harmincegy irodai segédmunkás tartozott. A kerület nyomozó alosztályai a szokásosnál nagyobb létszámmal rendelkeztek Kassán dr. Bánki László, Ungváron pedig Záhonyi Arzen csendőrszázadosok parancsnoksága alatt. Az osztályokat Kassán, Ungváron, Beregszászon, Nyíregyházán és Máramarosszigeten helyezték el és parancsnokuk a felsorolás sorrendjében Majoros István I, Pálffy Sándor, vitéz Gaál Lajos, Nagy István I és vitéz Ághy Zoltán alezredek voltak. A szárnyparancsnokságok Kassán, Sátoraljaújhelyen, Ungváron, Nagybereznán, Beregszászon, Nagyszőlősen, Munkácson, Nyíregyházán, Mátészalkán, Máramarosszigeten, Huszton és Felsővízson állomásoztak. Az Ungváron elhelyezett csendőr tanzászlóaljnak — amelynek létszámra az ország harmadik csendőrképző intézete volt — vitéz Marssó Lőrinc ezredes volt a parancsnoka, ahol hét tiszt és tizenhét tiszt helyettes foglalkozott a próbacsndőrök kiképzésével. A kerület két kiképző százada Bárcán, illetve Aknaszlatinán állomásozott.

A kolozsvári IX. Csendőrkerület

Ennek parancsnoka vitéz Paksy-Kiss Tibor ezredes volt; törzsébe egy ezredes, három alezredes, két ügyész, egy orvos, három gazdasági tiszt és huszonhárom irodai segédmunkás tartozott. A kerület Kolozsvárott elhelyezett nyomozó alosztályánál két tiszt szolgált. Az osztályok Kolozsvárott, Nagyváradon, Szatmárnémetiben, Désen és Zilahon székeltek Karácsony József, Horkay József, vitéz Demény Elemér, Árvay József, illetve Mariska György alezredek parancsnoksága alatt. A szárnyszékhelyek Kolozsvárott, Bánffyhunyadon, Nagyváradon,

Szatmárnémetiben, Nagybányán, Désen, Szamosújváron, Zilahon és Szilágysomlyón voltak. Nagyváradon — annak központi fekvése miatt — két szárnyat helyeztek el. A kerületnek összesen 156 őrsé és három tanszázada volt; az utóbbiak Bánffyhadon, Zilahon, illetve Mérken állomásoztak.

A marosvásárhelyi X. Csendőrkerület

A kerület állományába annak törzse, nyomozó alosztálya, öt osztálya és egy tanszázada tartozott. Parancsnoka dr. Papp János III ezredes volt, beosztottjai között egy ezredes, három alezredes, egy ügyész, egy orvos, két gazdasági tiszt és huszonhárom irodai segédmunkás szerepelt. Az osztályok parancsnokai voltak: Marosvásárhelyen dr. Botskor Lóránd, Besztercén vitéz Pásztóhi Ernő, Csíkszeredán Loór Tivadar, Sepsiszentgyörgyön vitéz Balla József és Székelyudvarhelyen vitéz Kiss László alezredesek. A szárnyak Marosvásárhelyen, Besztercén, Naszódon, Csíkszeredán, Gyergyószentmiklóson, Sepsiszentgyörgyön, Kézdivásárhelyen, Székelyudvarhelyen és Székelykeresztúron állomásoztak és összesen 148 őrsöt irányítottak. A kerület egyetlen tanszázadát parancsnokával, dr. Papp Győző századossal Nagydemeterre helyezték. (68. melléklet)

7. TESTÜLETI KÜLÖNLEGESSÉGEK

Csendőrijárőr

A közbiztonsági szolgálatot teljesítő csendőrijárőr két főből állt, egy főből állót csupán másirányú szolgálatra lehetett kivezélni. A két főből álló járőr alkalmazása esetén:

a. A lakosságot jobban biztosították a csendőrök esetleges túlkapásai ellen, mert a járőrtárs járőrvezetőjének szabálytalan rendelkezéseit nem hajthatta végre. Ha pedig a járőrvezető készült tiltott dolgot vagy mulasztást elkövetni, járőrtársának kötelessége volt a járőrvezető figyelmét a szabálytalanságra felhívni és bevonulás után a történekről jelentést tenni. Ellenkező esetben a hadbírótság mindkettőt egyformán vont felelősségre.

b. A csendőrök éjjelenként az országúton, lakatlan területeken vagy erdőkben biztonságosabban portyázhattak és

segélykérés esetén hatásosabban működhetek. (69. melléklet)

c. A járőrvezető kötelessége volt portyázás közben járőrtársát a szolgálatra, nyomozásra, valamint a legújabb törvényekre és rendeletekre gyakorlatilag oktatni, ami a csendőrök állandó továbbképzését elősegítette.⁵²

Pártatlanság

A pártatlanság biztosítása érdekében mind a csendőröknek, mind a családtagoknak tilos volt akár szolgálatban, akár szolgálaton kívül bárkitől és bármi címen díjazást, ajándékot, jutalmat, kedvezményt vagy ingyen ellátást elfogadni. Ajándéknak és ingyen ellátásnak nemcsak azokat a szolgáltatásokat tekintették, amelyekért a csendőr semmi ellenszolgáltatást nem adott, hanem azokat is, amelyekért azok értékével arányban nem álló módon fizetett meg.

Az ajándék, jutalom vagy ingyen ellátás elfogadásával kapcsolatos feljelentéseket mindig a kerületi parancsnok bírálta el. Ez mindig megfontolás tárgyává tette, hogy a feljelentett egyént a Csendőrség kötelékében meg lehetett-e továbbra is tartani. A testület tagjai részére felajánlott jutalmat a csendőr legénység jólétét szolgáló alap javára fordították.⁵³

Kikérdezés

A csendőrök minden sértettet és tanút külön-külön, két megbízható és érdektelen felnőtt jelenlétében kérdeztek ki, akik szükség esetén a csendőrök viselkedéséről és a hallottakról tanúskodhattak.

A gyanúsított kikérdezésének célja csupán a gyanúokok alaposága vagy alaptalansága felőli tájékozódás volt. Ha a gyanúsított olyan adatokra hivatkozott, amelyek ártatlanságának megállapítására alkalmasak lehettek, a nyomozást ezekre is kiterjesztették.

A gyanúsított a feltett kérdésekre nem volt köteles válaszolni. A válaszadásnak vagy beismerésnek kieszközölése végett nem lehetett sem ígéretet, biztatást, ámitást, fenyegetést, erőszakot vagy kényszert használni, sem pedig a gyanúsítottat éjjeli kihallgatással vagy más módon célzatosan kifárasztani. Ugyancsak tilos volt az illetőt az általa elkövetni szándékolt büntetendő

cselekmény elkövetésére, folytatására vagy befejezésére rábírní vagy csábítani. E szabályok megsértéséért a csendőr szolgálati hatalommal való visszaélés büntette miatt bűnvádi eljárás alá került.⁵⁴

Fegyverhasználat

Minden fegyverhasználatot, akár történt sérülés, akár nem, az arról szóló jelentés vétele után a közvetlen tisztí előljáró a helyszínen azonnál kivizsgálta, a rendelkezésre álló bizonyítékok biztosításáról gondoskodott és jelentését a kerületi parancsnoksághoz közvetlenül felterjesztette. A kerületi parancsnok ügyésze három kirendelt csendőrtiszt közreműködésével írásbeli véleményt szerkesztett arról, hogy a csendőr jogosan használta-e fegyverét vagy sem. A kivizsgáló jelentés és az ügyészi vélemény alapján a kerületi parancsnok a bűnvádi eljárás meg- vagy meg nem indítása ügyében határozatot hozott. Erről az a Csendőrség felügyelőjének, a belügy- és honvédelmi miniszternek részletes jelentést tett.

Egyes fegyverhasználati esetekben a vizsgálatot vegyes — polgári és csendőrségi egyénekből alakult — bizottság is megejthette. Ilyen esetekben az elnök csendőrtörzstiszt volt, a bizottsági tagokat pedig polgári egyénekből és csendőrökből egyenlő arányban állították össze. A vegyes bizottság polgári tagjait a belügyminiszter, csendőrségi tagjait pedig a honvédelmi miniszter jelölte ki.

Mellékfoglalkozás

A csendőrnek tilos volt keresetszerű mellékfoglalkozást űznie, kereskedéssel vagy üzérkedéssel foglalkoznia. A vele közös háztartásban élő hozzátartozóik is csak olyan foglalkozást űzhetnek, ami a csendőr szolgálati állásával összeegyeztethető volt. Mivel a vadászat és halászat a közbiztonsági szolgálat közvetlen teljesítésére rendelt tiszthelyettest és csendőrt szolgálatának pártatlan ellátásában befolyásolhatta, ezért semmi-féle vadász- vagy halásztársaságnak tagja nem lehetett és így nem is vadászhatott vagy halászhatott.⁵⁵

Takarékoskodás

A Szolgálati Utasítás meghatározta a csendőr életmódját is, mert megtiltotta a tékozlást, könnyelműsködést, költséges szórakozásokat és a hitelbe való meggondolatlan vásárlásokat. A nőtlen csendőröknek azt is előírta, hogy takaréketétként havonta tegyenek félre illetményükből egy kis összeget az előre nem látott kiadások fedezésére. Az így megtakarított pénzüket nőtlenségük ideje alatt csak indokolt esetben és őrsparancsnok engedélyével használhatták fel. Ha pedig az őrsparancsnok azt tapasztalta, hogy valamelyik alárendeltjének fedezetlen adóssága akár könnyelműségből, akár pedig önhibáján kívül két havi illetményének összegét meghaladta, ezt a tényt előljáró tisztí parancsnokának bejelentette. Ez az ügyet az érdekelt csendőrrel bizalmasan átbeszélte és őt anyagi helyzetének mielőbbi rendezésére utasította. A megállapodás nem teljesítése esetén az illető csendőr ellen fegyelmi eljárás indult.

Egyenruhaviselés

Az Utasítás értelmében a Csendőrségnél polgári ruhát csupán a tisztek és a különleges szolgálatra beosztottak viselhettek. A közbiztonsági szolgálat teljesítésére rendelt tiszthelyetteseknek és csendőröknek mind szolgálatban, mind szolgálaton kívül egyenruhában kellett járniuk. Szolgálaton kívül a csendőrök csupán könnyű kardot viseltek. E rendelkezés következtében:

a. az egyenruhás csendőröket a lakosság állandóan szemmel tarthatta, így ezek — a feljelentés veszélye nélkül — még a legkisebb könnyelműséget vagy erkölcsi kilengést se tudták elkövetni; és

b. a szolgálatmentes csendőrök azt a kötelezettségüket, hogy mások életének vagy testi épségének védelmére vagy a bajbajutottak segítségére siessenek, még ismeretlen helyen is teljesítették.

Tanulmányutak

1. Berlinben, az 1926-ban rendezett Nemzetközi Rendőr Kiállításon a m. kir. Csendőrség is részt vett. Egy teljesen felszerelt gyalogcsendőr-bábut, grafikonokat, képeket és köny-

veket állítottak ki. A kiállított anyag összegyűjtése és a kimutatások elkészítése a belügyminisztérium csendőrségi osztályára beosztott Vattay Ferenc csendőr százados érdeme volt. A kiállításra kerülő anyaggal Pinczés Zoltán őrnagy előre ment Berlinbe, míg az előadókul kirendelt Vattay Ferenc és Orbán László századosok csak a kiállítás megnyitására mentek ki. Ott mindhárman részt vettek a kiállítással kapcsolatos tanácsgyűlésein, majd megtekintették a Berlinton keletre fekvő Küstrin városában lévő csendőrőrsöt is.

2. Két évvel később, 1928-ban, egy csendőr tanulmányi bizottság Ausztriában járt. Ennek vezetője Szokó Viktor ezredes, tagjai pedig Pinczés Zoltán őrnagy és Vattay Ferenc százados volt.

3. A harmincas évek elején még három tanulmányúton vett részt a Csendőrség: Párizsban, Londonban és Brüsszelben. Ezeket Nemesszeghy László csendőr ezredes, Pinczés Zoltán és Hódossy-Strobl Pál csendőr őrnagyok vettek részt.⁵⁶

Látogatások

1. Az 1930-as évek elején a kanadai kir. csendőrség küldöttsége Magyarországon járt a m. kir. Csendőrség intézményeinek tanulmányozására. Budapesten a Böszörményi-úti csendőrlaktanyában a Központi Nyomozó Parancsnokság bünyügyi nyilvántartását és laboratóriumát értékelték ki. Majd a kiskunhalasi Lovas Tanosztálynál Huba Ferenc csendőr alezredes kiképzési módszerét vizsgálták meg. Végül a Hortobágy és Bugac homokbuckáit is végigportyázták a magyar lovas csendőrökkel. A látogatásról a Csendőrségi Lapok akkori száma is beszámolt, sőt fényképeket is közölt a két testület tagjainak bajtársias együttportyázásáról. A kanadai csendőrség tagjainak rendfokozata azonos a hadseregével, az mégsem a honvédelmi, hanem kizárólagosan az igazságügyminiszter rendelkezése alatt áll. Ennek ellenére katonás fegyelme kifogástalan, mely azonosnak mondható a volt m. kir. Csendőrség tagjainak fegyelmezettségével.⁵⁷

2. A lengyel csendőrség parancsnoka szakküldöttség élén 1937-ben látogatta meg a m. kir. Csendőrséget. A lengyeleket Folkusházy Lajos altábornagy, akkori csendőr felügyelő kísérte

és bemutatta nekik a testület budapesti intézményeit és vidéki működését. A lengyelek a látottakat nagyra értékelték és ezek alapján tervbe vettek néhány otthoni módosítást. Mikor viszontlátogatásra került sor, — felsőbb rendelkezésre — a belügy- és honvédelmi minisztériumba beosztott csendőrtisztek mentek el Varsóba. A küldöttség vezetője Olcsváry-Milvius Attila csendőr alezredes volt.⁵⁸

Csendőr üdülők

A tényleges szolgálatban álló csendőrtisztek, tiszthelyettesek és legénység, valamint családtagjaik orvosi vagy kórházi gyógykezelése díjmentes volt. Ezek betegség esetén a legközelebbi honvéd helyőrségi, vagy — szükség esetén — a helyi kórházat vették igénybe. Ezenfelül volt a testületnek két "gyógyháza" is, ahol a csendőrök és családtagjaik üdülést és pihenést találhattak.

1. A hévízi csendőrségi gyógyház 1925-ben az izületi betegségben szenvedők részére létesült. Ez hatalmas, fás, parkírozott telken épült, ahol kuglizó és tenispálya is volt. A gyógyház csupán májustól októberig működött; ez alatt az idő alatt mindig "telt ház" volt.

2. A Balatonfüreden felépített csendőrségi gyógyház 1930 június elején nyílt meg. Ebben: a) a szív és vérkeringési szervek betegségeiben és érlemeszesedésben; b) az emésztő és légzőszervek hurutos megbetegedéseiben; c) vese- és anyagcserebántalmakban; d) vérszegénységben és idegbetegségben szenvedők; valamint e) a kimerültségük miatt pihenésre és üdülésre szorulóknak nyelhetek elhelyezést.

A gyógyház téli és nyári üzemmel egész éven át nyitva volt négyhetes gyógyidőszakokkal. Ha volt férőhely, a téli sportot űzőket a téli időszakban, a rendes szabadságukat töltőket pedig bármikor felvették. A gyógyházi beutalásokat a belügyminisztérium csendőrségi osztálya engedélyezte: 1.) tényleges állományú csendőr egyének és a velük közös háztartásban élő, családi pótlékban részesülő családtagjaik számára; 2.) nyugállományú csendőr egyének, csendőrségi özvegyek, csendőrségi árvák és a velük közös háztartásban élő családi pótlékban vagy nevelési járulékból részesülő családtagjaik számára; 3.) családi

pótlékot nem élvező olyan családtagot is beutaltak, akinek eltartásáról a csendőr egyén gondoskodott, mint például a házastársak szüleit, testvéreit, stb.

A tényleges állományúak részére illetékes parancsnokságuk a gyógyidőszak tartamára egészségügyi szabadságot engedélyezett. Ez az évi szabadságba nem számított be. A nyáron minden időszakra hatvankét tiszti és ugyanannyi legénységi egyént utaltak be. Ez télen negyven tiszti és negyven legénységi létszámra csökkent. Elvileg a beutaltak fele tényleges, míg a másik fele nyugdíjas egyén volt. Ezeket két- vagy háromágyas szobákban helyezték el úgy, hogy a családtagok lehetőleg együtt, vagy egymás szomszédságában voltak. Az ételmezés — reggeli, ebéd, uzsonna és vacsora — mindenki részére ugyanaz volt. A beutaltak a gyógyház fenntartására egy kis összeget fizettek, amely a tiszteknél rendfokozatuk szerint változott. Az orvosi szolgálat ingyenes volt, amit a belügyminiszter által szerződött balatonfüredi orvos látott el.⁵⁹

Csendőrségi Közlöny

A Közlönyt a belügyminisztérium Csendőrségi Osztálya szerkesztette és államköltségen a Pallas Részvénytársaság nyomdájában nyomták. Első számát 1915-ben adták ki és 1944-ben érte el harmincadik évfolyamát. A hivatalos lap havonta kétszer jelent meg és három főrésze oszlott:

1. Személyes ügyek. Itt hirdették ki az előléptetéseket, kitüntetéseket, nyugdíjazásokat, névváltoztatásokat, stb.

2. Törvények, amelyek végrehajtását vagy ellenőrzését az országgyűlés valamelyik miniszteren keresztül a Csendőrségre bízta.

3. A miniszterelnök és a miniszterek által törvényes felhatalmazás alapján vagy saját hatáskörükben kiadott rendeletek, ha azok végrehajtásába vagy ellenőrzésébe a Csendőrséget is bevonták. Ezekon felül a Közlönyben jelentek meg azok a belügyminiszteri rendeletek is, amelyek a testület szervezétével, ellátásával, elhelyezésével, az őrskörletek megváltoztatásával és a szolgálat ellátásával foglalkoztak.

A Csendőrségi Közlöny minden őrsnek és tiszti parancsnokságnak járt. Az őrsparancsnok a heti oktatási óra keretében

ismertette beosztottjaival és azok tartalmát a havi vizsgáztatás alkalmával visszakérdezte. A Közlöny egyes számai és bekötött évjáratai minden csendőr által elérhető helyen állottak, így az azokban foglaltakat bármikor bármelyikük elolvashatta.

Csendőrségi Lapok

A testület tagjainak előfizetéséből és a Csendőrségnél használt tárgyak hirdetési díjából tartották fenn a "Csendőrségi Lapok" című folyóiratot. A lap díszes formában havonta kétszer jelent meg, címlapján egy felszerelt lovas és gyalogcsendőr között szolgálati ló állott háttérben az ezeréves Magyarország körvonaláival. Előfizetési ára a harmincas években évi tizenkét pengő volt, amit a csendőr sajátjából fizetett. Hasznossága miatt a testület minden tagja előfizetett rá, mert a lap az ő életükkel, szolgálatukkal és a közbiztonsági problémákkal foglalkozott.

A Csendőrségi Lapok tartalma változatos volt. Komoly szakcikk jelent meg benne. Egyik évfolyamában például az állami pénzverde igazgatója írt a pénzhamisításról, egy egyetemi tanár a rögtönbíráskodásról, ítélőtáblai bíró pedig az okirat-hamisítással foglalkozott. Emellett számtalan csendőr tanulmányos nyomozása, közbiztonsági tapasztalata vagy szórakoztató írása is megjelent benne.

A szakcikkekén kívül szerepeltek benne a csendőrnapiak, a tisztek és altisztek által rendezett teaestélyek, bálók és egyéb társadalmi összejövetelek. A személyi hírek, dícséretetek, jutalmak és pályázatok mellett volt még egy érdekes rovata: "Segítettem-e?" Ebben a csendőrök arról számoltak be, hol, mikor és mivel segítették az arra rászorulókat szolgálatukon kívül. A könyvismertetés rendszerint a terjedelmes lap utolsó oldalára került. A Csendőrségi Lapok 1944-ben érte el kiadásának harmincnegyedik évfolyamát.⁶⁰

Ennek utolsó száma december 1-én "Magyar Csendőr" címmel jelent meg.

LÁBJEGYZETEK

- 1 Eckhardt Tibor, "A magyar Nemzeti Hadsereg 50 éve történt megalakulásáról", *Egyesületi Értesítő*, 29. szám, 1. oldal.
- 2 Kelemen Béla, *Adatok a szegedi ellenforradalom és a szegedi kormány történetéhez*, Szeged: nyomda nincs, 1923, 195. oldal.
- 3 Horthy Miklós, *Emlékirataim*, Buenos Aires, Talleres Gráficos Cagnasso, 1953, 112. oldal.
- 4 Balló István, "Ötven éve történt", *Egyesületi Értesítő*, 29. szám, 3. oldal.
- 5 Szabó Ágnes és Pamlényi Ervin, *A határban a halál kaszál; Fejezetek Prónay Pál Naplójából*, Budapest: Kossuth könyvkiadó, 1963, 72-73. oldal.
- 6 Horthy, i.m., 117. oldal.
- 7 Ugyanaz, 126. oldal.
- 8 Szabó és Pamlényi, i.m., 141. oldal.
- 9 Kun Béláné, *Kun Béla*, Budapest: Magvető, 1966, 323. oldal.
- 10 Report of the British Joint Labour Delegation to Hungary, "The White Terror in Hungary", May 1920, 1-26. oldal.
- 11 Horthy, i.m., 119. oldal.
- 12 Szabó és Pamlényi, i.m., 37. oldal.
- 13 Pogány József, *A fehér terror Magyarországon*, Bécs: nyomda hiányzik, 1920, 43. oldal.
- 14 Markovits György, *Magyar pokol*, Budapest: Magvető, 1964, 9. oldal.
- 15 Szabó és Pamlényi, i.m., 255. oldal.
- 16 Horthy, i.m., 106. oldal.
- 17 Gordon Brooks Shepherd, *The Last Habsburg*, New York: Weybright and Talley, 1968, 236. oldal.
- 18 Horthy, i.m., 137. oldal.
- 19 A m. kir. Minisztérium, *IV. Károly visszatérési kísérletei*, Budapest: Budapesti Hírlap Nyomdája, évszám hiányzik, 41. oldal.
- 20 Szabó és Pamlényi, i.m., 299. oldal.
- 21 V.I., "Csendőrségi Sportversenyek", *Egyesületi Értesítő*, 35. szám, 22-23. oldal.
- 22 Kozma Miklós, *A mai magyar közigazgatás*, Budapest: M. Kir. Állami Nyomda, 1936, 407-420. oldal.
- 23 Molnár Károly, "Kakastollas közbiztonság", *Magyarország*, 1970. évi 31. szám.
- 24 Bátky Kázmér, "Közlekedési alakulatok", leírás, 1972.
- 25 Fodarasi József, "Vasúti őrsök", leírás, 1966.
- 26 Körmendi János, "A víziőrsök", leírás, 1966.
- 27 M. kir. belügyminisztérium, *Szervezeti és Szolgálati Utasítás a m. kir. Csendőrség számára*, Budapest: Stádium Sajtóvállalat, 1941, 33. oldal.
- 28 Ugyanaz, 15-16. oldal.
- 29 Kozma, i.m., 407-420. oldal.
- 30 Szervezeti és Szolgálati Utasítás, i.m., 31-32. oldal.
- 31 Kövendy Károly (összeállította és kiadta), *Magyar Királyi Csendőrség*, Toronto, Kanada: Sovereign Press, 1973, 5. oldal.
- 32 Szervezeti és Szolgálati Utasítás, i.m., 225-226. oldal.
- 33 Ugyanaz, 304-308. oldal.
- 34 Ugyanaz, 239-242. oldal.
- 35 Ugyanaz, 244. oldal.
- 36 Ugyanaz, 118. oldal.
- 37 Ugyanaz, 252-253. oldal.
- 38 Horthy, i.m., 129. oldal.
- 39 Karsai Elek, *Országgyarapítás—Országvesztés*, Budapest: Kossuth Könyvkiadó, 1961, I. kötet, 105. oldal.
- 40 Ugyanott.
- 41 Ugyanaz, I. kötet 124. oldal.
- 42 Ugyanaz, II. kötet, 29. oldal.
- 43 Zámory Árpád, "Délbácska csendőri megszállása 1941-ben", napló, Nyugatnémetország, 1957.
- 44 Ismeretlen, *A m. kir. Csendőrség Zsebkönyve 1944*, Budapest: A Csendőrségi Lapok kiadása, 1944, 119-121. oldal.
- 45 Ugyanaz, 121-131. oldal.
- 46 Molnár, i.m., 1970/71. szám, oldalszám hiányzik.
- 47 Ridegh Rajmond és Olcsváry-Milvius Attila, *Bűnügyi Nyomozástan*, Budapest: Hornyánszky Viktor Rt., évszám hiányzik, I. kötet, 17. oldal.
- 48 Molnár, ugyanott.
- 49 Ridegh—Olcsváry, i.m., 16. oldal.
- 50 M. kir. Csendőrség Zsebkönyve 1944, i.m., 13-47. oldal.
- 51 Ugyanaz, 133-423. oldal.
- 52 Szervezeti és Szolgálati Utasítás, i.m., 271. oldal.
- 53 Ugyanaz, 38. oldal.
- 54 Ugyanaz, 149-151. oldal.
- 55 Ugyanaz, 42. oldal.
- 56 Vattay Ferenc, "Feljegyzések", Argentina: évszám nincs, XI. rész.
- 57 Kövendy Károly, "Kanadai kir. csendőrség", *Bajtársi Levél*, XXIV. évfolyam, 7. szám, 21-26. oldal.

58 Folkusházy Lajos, "Emlékeim", leírás, Salzburg, Ausztria, évszám nincs.

59 Magyar kir. belügyminisztérium, "A balatonfüredi m. kir. csendőrségi gyógyház szabályzata", 71.926 VI-b/1930. számú belügyminiszteri körrendelet, *Csendőrségi Közlöny*, XV. évfolyam, 10. szám, 1930 április 15, 77-81. oldal.

60 Ugyanott.

61 Beöthy Kálmán szerkesztő, *Csendőrségi Lapok*, 1939. évi XXIX. évfolyam, 1-24. számok.

XI. FEJEZET

A CSENDŐRSÉG A MÁSODIK VILÁGHÁBORÚBAN

1. A HÁBORÚ KITÖRÉSE

Főbb indítók

Az I. világháború után megkötött Párizs környéki békekötések erősen megnyirbálták a legyőzött államok területeit és ezzel sok német, fehérorosz, magyar, bolgár, osztrák, horvát és szlovén nemzetiségű egyént kényszerítettek idegen állam fennhatósága alá.

A "népek önrendelkezési jogát", amelyet Woodrow Wilson amerikai elnök meghirdetett, a győztesek nemcsak a békekötéseknél, de a legyőzöttek későbbi békés revíziós törekvéseinél is teljesen figyelmen kívül hagyták.

Az erősen fejlett német ipart gazdaságilag teljesen megbénították, így az a világpiacon versenyképtelenné vált.

Magyarországot megfosztották ezeréves természetes anyagforrásaitól, így azokat súlyos pénzen kellett szomszédaitól megvásárolnia.

A Népszövetség, amelyet a versaillesi békekonferencia létesített, nem törődött a legyőzöttekért igazságtalanságokkal, ami aztán angol-, amerikai-, franciaellenes szövetségbe sodorta ezeket a nemzeteket.

Az 1930-as években háborús veszteségekkel és gazdasági válsággal küszködő Németországban a kommunista párt nagyon megerősödött, ellensúlyozására a nemzetiszocializmus szervekedett és hatalomra jutott.

Az 1917-es orosz és az 1919-es magyar forradalom emlékei, valamint a németországi példa ébren tartotta a kommunizmustól való félelmet, amelyet az egyes országokban felbukkanó baloldali földalatti mozgalmak még csak fokoztak.